

Uvođenje rodno osjetljiva proračuna: provedba u praksi

Priručnik

www.coe.int/equality



Biblioteka ONA

Uvođenje rodno osjetljiva proračuna: provedba u praksi

Priručnik

pripremila Sheila Quinn

Opća uprava za ljudska prava
i pravne poslove
Vijeće Europe
Travanj 2009.

Biblioteka ONA

www.ured-ravnopravnost.hr

Édition française: L'égalité dans les budgets: pour une mise en oeuvre pratique.
Manuel

Sheila Quinn je savjetnica i znanstvenica s prebivalištem u županiji Wicklow u Irskoj. Njezin je rad usmjeren na ravnopravnost (posebno ravnopravnost spolova) i socijalnu uključenost. Članica je upravnog odbora organizacije pod imenom UK Women's Budget Group.

Autorica želi zahvaliti predstavnicama i predstavnicima država članica Vijeća Europe koji su joj pružili podatke te članicama i članovima CDEG-a na njihovim stručnim primjedbama vezanim za nacрте ovoga dokumenta. Zahvaljuje i članicama i članovima Europske mreže za rodno osjetljiv proračun, a posebno Diani Elson, Elisabeth Klatzer, Regini Frey, Alisi McKay, Yolandi Jubeto, Priyi Alvarez, Angeli O'Hagan, Annalisi Rosselli i Theri van Osch na obavijestima o inicijativama vezanima za rodno osjetljiv proračun u njihovim zemljama te na njihovim savjetima. Posebna hvala Anne-Marie Faradji i Pauli Hinchy u Vijeću Europe, kako na njihovim savjetima tako i na strpljenju koje su pokazale.

Izdavač:

Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH
Mesnička 23, 10 000 Zagreb

Urednica Biblioteke ONA:

Mr.sc. Helena Štimac Radin

Prijevod:

Renee Davies

Lektura i korektura:

Patricia Lucija Tomasović

Grafičko oblikovanje naslovnice, priprema i tisak:

Intergrafika TTŽ d.o.o.

Naklada: 1000 primjeraka

Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2010.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 750362

ISBN 978-953-7574-10-9

Naslov izvornika: Gender budgeting: practical implementation, Handbook
Prepared by Sheila Quinn
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe, April 2009

Sadržaj

Uvod

Svrha ovog priručnika	3
Kome je namijenjen	4
Napredak na području uvođenja rodno osviještene politike	6
Rodno osjetljiv proračun – ambiciozan projekt	6
Sadržaj priručnika	8

Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun

Uvod.....	10
Pretpostavke za uvođenje rodno osjetljiva proračun...11	
Razumijevanje ravnopravnosti spolova	11
Političko opredjeljenje.....	12
Administrativno opredjeljenje	13
Operativno prenošenje vladine politike ravnopravnosti spolova	13
Uvođenje rodne osviještenosti u svakodnevne procese – Provođenje rodno osviještene politike uvođenjem promjena u organizaciju	15
Utvrđivanje potreba za podacima i sustavima	15
Tri faze uvođenja rodno osjetljiva proračuna.....	16
Instrumenti za uvođenje rodno osjetljiva proračuna ...22	
Rodno osjetljiva analiza javnih izdataka	22
Temeljni pristup – analiza koristi (benefit incidence analysis)	24
Proširenje analize	27
Usavršavanje stručnog znanja o ravnopravnosti spolova..	29
Uvrštavanje roda kao kategorije za analizu	30

Uvođenje rodno osjetljiva proračuna na različitim razinama

Razina središnje vlasti	37
Postavljanje rodno osjetljiva proračuna na zakonodavnu razinu.....	38
Povezivanje rodno osjetljiva proračuna s procesima reforme proračuna.....	42
Obračun troškova.....	42
Rodno osjetljiv proračun na razini resora/ministarstva ..	45
Rodno osjetljiv proračun na regionalnoj/lokalnoj razini	45
Rodno osjetljiv proračun na razini programa	49
Pilot-projekt za uvođenje rodno osjetljiva proračuna...	52

Uloga civilnog društva

Uvod.....	55
Austrija – Watchgroup: Rod i javne financije (Watchgroup: Gender and Public Finance).....	58
Njemačka Savezna inicijativa za rodno osjetljiv proračun (German’s Federal Gender Budget Initiative – Big Budget).....	59
Španjolska – Platforma za rodni učinak Ya (La Plataforma Impacto de Género Ya)	61
Ujedinjeno Kraljevstvo – Ženska proračunska grupa (UK Women’s Budget Group)	62
Europska mreža za rodno osjetljiv proračun (EGBN – The European Gender Budget Network) ...	64

Prilozi

Pojmovnik	66
Izvori	70
Internetski portali	70
Literatura.....	72

Uvod

Svrha ovog priručnika

Svrha je ovog priručnika da služi kao praktičan vodič za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Ovo nije knjiga o prvim koracima, jer postoje mnoge druge publikacije koje se bave razlozima, pozadinom i poviješću rodno osjetljiva proračuna, a na popisu su pri kraju ovog priručnika, pod naslovom *Izvori*, na stranici 71.

Ovaj priručnik pretpostavlja da postoji određeno znanje o rodnom pitanjima, o ciljevima strategije ravnopravnosti spolova, o načinima na koje se neravnopravnost spolova očituje, o potrebi za strukturalnim promjenama radi hvatanja u koštac s nenamjernom neravnopravnošću spolova te o osnovama za uvođenje rodno osviještene politike kao strategije za poticanje ravnopravnosti spolova. Rodno osjetljiv proračun, kao instrument uvođenja rodno osviještene politike, ne može se u potpunosti shvatiti bez tih osnovnih znanja. Ima slučajeva kad su određene pilot-inicijative za uvođenje rodno osjetljiva proračuna rezultirale novim ili dubljim razumijevanjem rodnih pitanja kod svih onih koji su sudjelovali u njima. Ipak, donošenje strategije za uvođenje rodno osjetljiva proračuna zahtijeva iskustvo u rješavanju pitanja ravnopravnosti spolova. Rodno osjetljiv proračun sam po sebi nije instrument u koji bi se trebali upuštati oni koji tek rade prve korake na tom području.

Sljedeće poglavlje, *Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun* na stranici 10., počinje raspravom o vrstama iskustva i o preduvjetima koji moraju postojati kako bi bilo moguće uvesti rodno osjetljive proračune. Pri korištenju ovim priručnikom

možda ćete doći u napast preskočiti taj dio kako biste što prije došli do tekstova koji se bave konkretnim instrumentima i metodama. Velika je potražnja za konkretnim instrumentima, za abecedom, za vrlo jasnim koracima. Međutim, ne možemo zaobići osnove ili ići prečacem, posebno ako u praksi uvođenja rodno osjetljiva proračuna treba otići dalje od analitičke vježbe i baviti se strategijom za uvođenje rodno osviještene politike. Iskustva mnogih praktičara govore da je važnije – s obzirom na to da je instrumente potrebno prilagođivati – usredotočiti se na razvoj metodologije u skladu s lokalnim okolnostima. Prikladan instrumentarij za provođenje analize ili za preoblikovanje i uvođenje rodno osviještene politike pojavit će se onda kada se odredi cilj.

Što je rodno osjetljiv proračun?

- Način povezivanja politike ravnopravnosti spolova s makroekonomskom politikom.
- Temelji se na premisi da proračuni nisu rodno neutralni.
- To vrijedi kako za prihodovnu tako i za rashodovnu stranu proračuna.
- Počinje analizom utjecaja proračuna na žene i muškarce te prelazi na uključivanje rod-nih pitanja u planiranje proračuna.
- Riječ je o načinu ubrzavanja uvođenja rodno osviještene politike.
- Nije riječ o **posebnom** proračunu za žene.
- Riječ je o proračunu usmjerenom na ljude.
- Znači detaljniju analizu proračunskih rezultata.
- Omogućuje bolju usmjerenost na korisnike, pa tako i učinkovitiju raspodjelu javnih rashoda.
- Zahtijeva sudjelovanje šire baze sudionika, dakle ovisi o demokratskim procesima.
- Može se primijeniti na konkretne proračunske pozicije ili na proračunske programe.
- Njegov je krajnji cilj primjena rodno osjetljiva pristupa u svakom obliku svih proračun-skih procesa kako bi se rodno osviještena politika doista i provodila.

Kome je namijenjen

Ovaj je priručnik namijenjen onima koji su odgovorni za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Vijeće Europe rodno osjetljiv proračun definira kao uvođenje rodno osviještene politike u proračunske procese.¹

¹ Budući da je praksa uvođenja rodno osjetljiva proračuna napredovala, može se smatrati da ova definicija više ne odgovara mnogim projektima. Često se očekivanja povezana s uvođenjem rodno osjetljiva proračuna znatno razlikuju od onih povezanih sa strategijom uvođenja rodno osviještene politike. Primjerice, u mnogim državama koje su nedavno postale nezavisne, kampanje što zagovaraju rodno osjetljiv proračun uglavnom stavljaju naglasak na osiguravanje većih izdataka za socijalne usluge i socijalnu zaštitu. Dio pod naslovom Pilot-projekt za uvođenje rodno osjetljiva proračuna na stranici 52. govori o cijelom rasponu projekata kojima je cilj uvođenje rodno osjetljiva pristupa u proračunske odluke, a koji, iz razno-rzanih razloga, nisu u skladu s pristupom uvođenju rodno osviještene politike.

Definicija rodno osjetljiva proračuna

“Rodno osjetljiv proračun jest onaj u kojemu se rodno osviještena politika primjenjuje na proračunski proces. To znači provođenje rodne procjene proračuna, ugrađivanje rodne perspektive na svim razinama proračunskog procesa te preraspodjelu prihoda i rashoda u cilju promicanja ravnopravnosti spolova.“

Definicija rodno osviještene politike Vijeća Europe spominje osobe koje su odgovorne za uvođenje rodno osviještene politike, tj. „osobe koje su obično angažirane u oblikovanju politika“.

Definicija uvođenja rodno osviještene politike

“Uvođenje rodno osviještene politike (*gender mainstreaming*) obuhvaća (re)organizaciju, poboljšanje, razvoj i vrednovanje političkih procesa, s ciljem uključivanja perspektive ravnopravnosti spolova u sve politike na svim razinama i u svim fazama, od osoba koje su obično angažirane u oblikovanju politika.“

Dakle, uvođenje rodno osjetljiva proračuna ne treba prepuštiti skupini stručnjaka, nego se s time moraju uhvatiti u koštac oni kojima je svakodnevni posao oblikovanje i provođenje javnih politika i pružanje javnih usluga. To znači da će najveći dio posla obaviti izabrani javni zastupnici i zastupnice, državni službenici i službenice te ostali javni djelatnici i djelatnice. Dobro gospodarenje općenito, a posebno uvođenje rodno osviještene politike, zahtijeva i angažman drugih sudionika, uključujući civilno društvo, parlamentarne zastupnike i zastupnice, socijalne partnere, sindikate, stručnjake i stručnjakinje za rodna pitanja te akademike i akademkinje. Iznad svega, „osobe koje su obično angažirane“ trebaju uključivati žene da bi se otvorio prostor za sudjelovanje žena i da bi se stvorili kanali u kojima će se čuti glas žena.

5

Uloga civilnog društva od ključne je važnosti. Velik dio pionirskoga posla uvođenja rodno osjetljiva proračuna odradilo je civilno društvo. U slučajevima kada je rodno osjetljiv proračun doživio najveći uspjeh, to je bila zasluga civilnog društva koje ga je pokrenulo, zagovaralo, pružalo mu stručnu potporu i pratilo njegov napredak.

Napredak na području uvođenja rodno osviještene politike

Procjene uvođenja rodno osviještene politike upozoravaju na niz ograničenja i izazova. (Vidi *Opažanja vezana za uvođenje rodno osviještene politike* u nastavku teksta.) Dakle, zagovornike i zagovornice rodno osjetljiva proračuna donekle zabrinjava njegovo povezivanje s rodno osviještenom politikom. Prvi pristup, usmjeren na proračun, odnosno na novac, otvara pitanja u sasvim novoj sferi vladina oblikovanja politika. Kao što navodi Holvoet, rodno osjetljiv proračun „oslobađa rodna pitanja i izvlači ih iz ‘meke’ arene socijalnih pitanja te ih podiže na makroekonomsku razinu“ (Holvoet, 2006). U slučaju rodno osviještene politike, početni zamah političkog opredjeljenja, koji je predviđao njezino gotovo univerzalno usvajanje prije nešto više od jednoga desetljeća, nije se održao. Ostaje, međutim, određena nada da usmjerenost na proračune može ponovno osnažiti rodno osviještenu politiku. I doista, ovaj priručnik postavlja rodno osjetljiv proračun u okvir rodno osviještene politike te se oslanja na premisu da se rodno osviještena politika ne može ostvariti bez usredotočenosti na proračune.

Rodno osjetljiv proračun – ambiciozan projekt

Pojam rodno osjetljiva proračuna uzrokovao je prilično veliku zbnjenost kada se prije desetak godina pojavio u Europi kao moguća produktivna strategija. Kako se mogu u istom dahu izustiti pojmovi kao što su ravnopravnost spolova i državni proračun? Te su dvije političke sfere pripadale različitim svjetovima. Pitanja ravnopravnosti spolova bila su u portfelju socijalne politike, dok je donošenje proračuna uvelike bilo rezervirano za ugledniji financijski resor. Bez obzira na velika svjetska postignuća, opredijeljenost za unapređenje ravnopravnosti spolova nije dobila prioritetni status. S druge strane, prevladavaju gospodarska politika i posljedična restrukturiranja državnih proračuna. Pretpostavke na kojima se temelji donošenje proračuna ostavljaju malen ili nikakav prostor za pristup razmatranjima o ravnopravnosti.

Opazanja vezana za uvođenje rodno osviještene politike

- Strategiju treba voditi s vrha i sa snažnom političkom voljom.
- Postoji potreba za boljim objašnjenjem pojma i za dosljednom porukom o tome što znači uvođenje rodno osviještene politike.
- Mnogim sudionicima nedostaje stručnosti, posebno na području rodnih pitanja i provođenja promjena.
- U teoriji su pozitivno djelovanje i provođenje rodno osviještene politike komplementarni pojmovi, ali u praksi se često sučeljavaju.
- Često se naglasak stavlja na sredstva, a ne na cilj ravnopravnosti spolova.
- Strategija uvođenja rodno osviještene politike mora uključivati jasno izražene ciljeve uz mjerljive ishode unutar jasno postavljenih vremenskih okvira.
- Procjena utjecaja na spolove treba postati obvezna, uz primjenu sankcija u slučaju nezadovoljavanja kriterija.

Otada je došlo do nekih promjena. Dobiven je određen pristup, a u nekim se slučajevima grade i čvrsti temelji za rad na rodno osjetljivu proračunu. U nekim europskim državama projekt uvođenja rodno osjetljivih proračuna ugrađen je u zakonodavne temelje, dok se u drugima, u kojima je rodno osviještena politika utkana u vladine aktivnosti, na taj način usvojeni sustavi, postupci, instrumenti, stručno znanje i iskustvo primjenjuju i na proračunske procese. Drugdje su u tijeku inicijative vezane za uvođenje rodno osjetljiva proračuna, obično u obliku pilot-projekata kao načina ispitivanja terena. Uvođenje rodno osjetljiva proračuna nadobudan je projekt koji zahtijeva velik pomak u razmišljanju i u praksi. To uključuje otvaranje procesa oblikovanja proračuna široj skupini sudionika, ponovno postavljanje prioriteta vezanih za pitanja ravnopravnosti, usklađivanje političkih opredjeljenja s raspodjelom sredstava te inzistiranje na priznavanju ekonomije skrbi i na mijenjanju načina na koji se planiraju i izvršavaju nacionalni proračuni.

Važno je od samoga početka osvijestiti ambicioznost projekta. Uvođenje rodno osjetljiva proračuna doista

zahtijeva mnogo truda. Neki zagovornici i zagovornice uvođenja rodno osjetljiva proračuna objašnjavaju da to neće značiti veliko povećanje posla za državnu službu. Međutim, kao što rodno osviještena politika pretpostavlja određene transformacije, isto vrijedi i za uvođenje rodno osjetljiva proračuna, kao i za sve organizacijske promjene koje rezultiraju boljim politikama i proračunskim rezultatima u cilju promicanja ravnopravnosti spolova i osnaživanja žena.

Sadržaj priručnika

Glavni je dio ovoga priručnika poglavlje pod naslovom *Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun*, na stranici 10. Poglavlje počinje pregledom preduvjeta koji su temelj za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Oni zajedno čine okolinu koja mora postojati da bi rodno osjetljiv proračun mogao prijeći fazu analitičke vježbe i poprimiti oblik učinkovitoga političkog djelovanja.

Poglavlje se nastavlja raspravom o trima fazama procesa uvođenja rodno osjetljiva proračuna, koji

- ◆ počinje analizom,
- ◆ zatim kreće na restrukturiranje proračuna s ciljem postizanja ishoda koji su bolje usklađeni s načelima ravnopravnosti spolova,
- ◆ da bi se rodna pitanja konačno sustavno ugradila u sve proračunske procese.

To se poglavlje bavi i konkretnim instrumentima, metodologijama i pristupima. Pri istraživanju najnovijih praksi diljem Europe primijećeno je da postoje mnoge sličnosti u pristupima i instrumentima koji su prilagođeni lokalnim prilikama i početnom stanju u svakoj zemlji. Ovaj priručnik želi prikazati sintezu tih pristupa, kao i određen broj modela i okvira. Oni zajedno obuhvaćaju sve tri faze, tako da postoje instrumenti/metodologije za analizu, metodologije/okviri za usklađivanje proračuna s ciljevima ravnopravnosti spolova i metodologije/pristupi kojima će se rodna pitanja ugraditi u sve proračunske procese.

Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun

Na sadržaj poglavlja *Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun* treba gledati kao na sveobuhvatan paket ili program rada; sve su faze međusobno povezane, a rad u svakoj od triju faza pridonosi sljedećoj i jača ostale, kao i proces u cjelini.

U tom se poglavlju, kao i na nekim drugim mjestima u priručniku, mogu naći konkretni primjeri s raznih strana Europe.

Uvođenje rodno osjetljiva proračuna na različitim razinama

Sljedeće se poglavlje bavi pitanjima uvođenja rodno osjetljiva proračuna na raznim razinama vlasti ili na različitim stavkama linije rashoda. Namjera je istražiti što je moguće učiniti na tim razinama, prije svega davanjem primjera za ono što je već učinjeno na raznim razinama. Treba primijetiti da će ovdje biti vrlo malo riječi o prihodovnoj strani rodno osjetljiva proračuna, osim u slučaju pozivanja na primjere.

Uloga civilnog društva

Civilno društvo ima nekoliko uloga u odnosu na uvođenje rodno osjetljiva proračuna – ulogu stručnjaka, zagovornika, kontrolora, praktičara i partnera. Organizacijski modeli koje primjenjuje civilno društvo razlikuju se, kao što se razlikuju i njihove strategije i njihova razina angažiranosti u vladi. Osim vođenja opće rasprave o ulozi civilnog društva, ovo poglavlje profilira i neke aktivne organizacije u Europi.

Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun

Uvod

Zadatak vezan uz ovo izdanje bio je izraditi jednostavan, praktičan vodič za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Na samom je početku potrebno spomenuti da uvođenje rodno osjetljiva proračuna nije jednostavna stvar te da ne postoji jedan univerzalno primjenjiv instrument namijenjen toj svrsi. Pripreme za izradu ovog priručnika otkrile su da se slični pristupi koriste u nizu inicijativa, posebno na području analize. Iz stručne se literature može nazreti da je najpotrebnija upravo spremnost da se razviju metodologije na temelju opredjeljenja za promicanje ravnopravnosti spolova, umjesto da se traži nepostojeći instrument koji bi odgovarao svima.

Ovaj priručnik opisuje rad na rodno osjetljivu proračunu, koji se sastoji od triju čimbenika:

- ◆ Prvi je sklop temeljnih preduvjeta za održiv rad na ravnopravnosti spolova.
- ◆ Drugi čimbenik obuhvaća tri faze u kojima se uvodi rodno osjetljiv proračun.
- ◆ Treći se sastoji od uzorka instrumenata koji se u Europi primjenjuju u sklopu određenih inicijativa za uvođenje rodno osjetljiva proračuna.

Postoji sklonost tomu da se odmah krene na instrumente. Instrumenti pretpostavljaju uređen postupak, praktičnu vježbu koja ima početak, sredinu i kraj, primjenu neke tehnike sa strogo određenim parametrima. Primjena instrumenata, bilo na određene proračunske pozicije bilo na

ukupan proračun, radi provođenja rodne analize važan je dio posla uvođenja rodno osjetljiva proračuna, a važna je i radi podizanja svijesti o ravnopravnosti spolova. Međutim, neki preduvjeti već moraju postojati kako bi rodno osjetljiv proračun bio održiv. Treba obaviti i određen dio posla vezanog za uvođenje rodno osjetljiva proračuna u sve glavne tokove.

Sva tri čimbenika za rad na rodno osjetljivu proračunu zahtijevaju kontinuiranu pozornost. Državni su proračuni ciklički, a takav je i rad na uvođenju rodno osjetljiva proračuna.

Pretpostavke za uvođenje rodno osjetljiva proračuna

U ovom poglavlju nema praktičnih instrumenata – oni su prikazani u poglavlju *Kako uvoditi rodno osjetljiv proračun*. Njihovo spominjanje upravo ovdje naglašava ključnu premisu, odnosno pretpostavku, koja se provlači kroz priručnik, a to je da se uvođenje rodno osjetljiva proračuna temelji na određenim osnovama. Oni koji se žele baviti uvođenjem rodno osjetljiva proračuna, trebaju imati iskustvo i znanje vezane za rad na ravnopravnosti spolova. Ti temeljni čimbenici o kojima je ovdje riječ mogli bi biti, a u mnogim su slučajevima i bili, temom drugih priručnika i materijala koji pružaju određene smjernice.

Razumijevanje ravnopravnosti spolova

U Europi još postoji neravnopravnost između spolova. Žene i dalje manje zarađuju, a uz to su pretrpane neplaćenim poslom skrbi o drugima, podvrgnute fizičkom i seksualnom nasilju, ograničavane pri pronalaženju prilika na tržištu rada te su na više načina u nepovoljnu položaju.

Razumijevanje načina na koji dolazi do neravnopravnosti spolova ključno je da bi bilo moguće uhvatiti se u koštac s različitim očitovanjima toga fenomena. Važno je polazište znanje o tome kako su građeni odnosi između spolova te kako se kontinuitet tih odnosa održava u društvu te u vladinim institucijama i postupcima, kao i svijest o tome da je potrebno uvoditi rodno osviještenu politiku u sva područja djelovanja ako želimo suzbiti neravnopravnost spolova i raditi na izgradnji društva u kojemu vlada jednakost.

Posebne sheme i programi namijenjeni ženama pružaju određenu pomoć i potporu na nekim područjima, ali nisu dovoljni. Pristup koji žene smatra problematičnima kad se govori o vladinoj politici, u kojem se uspjeh mjeri brojem žena koje su zbrinute takvim posebnim programima, leži na slabim temeljima.

U kontekstu rodno osjetljiva proračuna, gdje je naglasak na proračunu kao instrumentu makroekonomske politike, razumijevanje uloge žena u ekonomiji neplaćene skrbi i odnosa ekonomije skrbi i tržišnoga gospodarstva od temeljne je važnost za primjereno preoblikovanje politika i proračunskih linija.

Iz iskustva vezanih za inicijative koje su se bavile rodno osjetljivim proračunom proizlazi činjenica da je nedostatak svijesti o nepovoljnim situacijama s kojima se suočavaju žene i dalje problem kad je riječ o vladinim reakcijama. Transnacionalna inicijativa GenderAlp, koja se bavi rodno osjetljivim proračunom, smatra to „jednim od najzahtjevnijih zadataka i izazova“, dok inicijativa grada Münchena izvješćuje o nedostatku vještina za analizu učinka nekih usluga na određene ciljne skupine.

Od početka Pekinške konferencije 1995. godine uvođenje rodno osviještene politike gotovo je univerzalno prihvaćeno kao strategija kojom se promiče ravnopravnost spolova. Prihvaćanje strategije samo je prva razina političkog opredjeljenja. Politika je nemoćna ako nema voljne i sustavne provedbe strategije. Pravo političko opredjeljenje dokazuje se političkim vodstvom i nadzorom, što opet znači uspostavu vizije i osiguravanje da opredjeljenje za postizanje ravnopravnosti spolova dugoročno ostane na dnevnom redu. Ono što je potrebno jest politička volja izražena jasno određenim ciljevima ravnopravnosti spolova te pretvorena u ostvarive kratkoročne ciljeve. To je imperativ koji se rađa iz iskustva niza zemalja. Ministarstvo za ravnopravnost iz Španjolske izvješćuje da „usprkos dobrim namjerama, uvođenje rodno osjetljiva proračuna postaje nemoguće bez političkih napora sa samoga vrha“. U Austriji, dr. Elfriede Fritz iz Saveznog ministarstva financija piše da postoji pravna osnova za uvođenje rodno

Političko opredjeljenje

osjetljivih proračuna, „ali njihovo izvršenje zahtijeva političku volju“.

Administrativno opredjeljenje

U strukturi vladinih resora i tijela operativnu odgovornost imaju državni službenici na različitim razinama. S obzirom na veliko radno opterećenje i kratke rokove, potrebno je odrediti prioritete. Ravnopravnost spolova ne smatra se ključnom aktivnošću, nego jednim od niza prioriternih tematskih područja te, stoga, dodatnim poslom.

U izvješću iz Švedske primjećuje se koliko je teško – u svrhu uvođenja raznih perspektiva ravnopravnosti spolova – uvjeriti voditelje i voditeljice te dužnosnike i dužnosnice u ono što oni smatraju svojom glavnom djelatnošću. Kada dođu koordinatori i koordinatorice za rodna pitanja ili kada se organizira izobrazba o ravnopravnosti spolova, rodno osviještena politika pokušava se prodati u smislu poboljšanja učinkovitosti i djelotvornosti te omogućivanja usmjerenijih ishoda. Potrebni su opredjeljenje i vodstvo kako bi se to motrište promijenilo te da bi postalo jasno kako je uvođenje rodno osviještene politike zapravo u središtu svih aktivnosti. U tom smislu, norveško izvješće o radu na rodno osjetljivu proračunu u sklopu nordijskoga projekta zaključuje da rad na ravnopravnosti spolova u subordiniranim agencijama, mora biti obavezan te dosljedno prisutna tema u komunikaciji s upravljačkom strukturom.

Operativno preoblikovanje vladine politike ravnopravnosti spolova

Važno je nacionalnu politiku ravnopravnosti spolova preoblikovati radi prilagodbe konkretnom radu svakoga vladina resora i svakog tijela. Stupanj do kojega je državna politika ravnopravnosti spolova postala operativnom može se izmjeriti tako da se vidi postoji li provedbena strategija s utvrđenim mjerilima, kratkoročnim ciljevima i pokazateljima u svrhu praćenja napretka.

Ciljeve određene na državnoj razini potrebno je preoblikovati da bi se mogli primijeniti na lokalnoj razini. Kako vladina tijela mogu pridonijeti ciljevima ravnopravnosti spolova ako su ti ciljevi određeni samo na globalnoj razini? U sklopu irske inicijative za rodno osjetljiv proračun primijećeno je kako je gospodarska politika Irske detaljno preoblikovana i uvedena u poslovanje Odbora za podu-

zetništvo županije Roscommon, dok državna politika ravnopravnosti spolova uopće nije bila razrađena. Na sličan način postavljanje lokalnih mjerila, kao u primjeru Inicijative za rodno osjetljiv proračun iz Siene (vidi str. 48.), ima veću važnost od pozivanja na državne podatke.

Ljestvica – Postupak za održivo uvođenje rodno osvijestene politike JämStöd, Švedska

U izlaganju Upravnog odbora za ravnopravnost spolova (CDEG) Vijeća Europe 2007. godine, Ann Boman, predsjednica Odbora za potporu uvođenju rodno osvijestene politike JämStöd, objašnjava da je „ljestvica izrađena kao instrument namijenjen prikazivanju složenog posla uvođenja rodno osvijestene politike“.

Ljestvica ima 8 razina koje obuhvaćaju:

- 1. razina: Temeljno razumijevanje
Osoblje prolazi izobrazbu o rodnim pitanjima i ravnopravnosti spolova, a posebno o odnosu nacionalne politike prema ravnopravnosti spolova.
- 2. razina: Ispitivanje uvjeta
Ova se faza može usporediti s vježbom vizualizacije u kojoj osoblje ispituje osobine organizacije u kojoj vlada ravnopravnost spolova, s posebnim osvrtnom na koristi za poslovanje same organizacije.
- 3. razina: Planiranje i organizacija
Ova je razina u nadležnosti višeg rukovodstva koje mora izraditi strategiju s jasnim ciljevima i primjerenim metodama provjere i nadzora.
- 4. razina: Provođenje inventure
Ovo je vježba u kojoj se popisuju aktivnosti i odluke organizacije s osvrtnom na područja na kojima je potrebno uvesti poboljšanja.
- 5. razina: Istraživanje i analiza
Rezultati inventure koriste se kao temelj za analizu ravnopravnosti spolova u odnosu na aktivnosti organizacije.
- 6. razina: Određivanje ciljeva i mjera
Plan djelovanja organizacija priprema određivanjem ciljeva, pokazatelja i mjera radi provođenja aktivnosti vezanih uz ravnopravnost spolova.
- 7. razina: Provedba mjera
Organizacija provodi mjere potrebne za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u sklopu svojih aktivnosti.
- 8. razina: Vrednovanje ishoda
Utvrđuje se što je postignuto, do kakvog se iskustva došlo, gdje su izazovi, koja je područja potrebno poboljšati itd.

Priručnik za uvođenje rodno osvijestene politike može se preuzeti u cijelosti s adrese: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/574/a/81982/>

Uvođenje rodne osvijestivosti u svakodnevne procese – Provođenje rodno osvijestene politike uvođenjem promjena u organizaciju

Za provođenje rodno osvijestene politike potrebne su promjene. Promjene znače da neke stvari treba raditi drukčije. Te promjene dijelom obuhvaćaju uvođenje rodne osvijestivosti u svakodnevne operativne procese, ali znače i uvođenje nekih novih procesa. Posao na uvođenju promjena označuje se pojmom promjene u organizaciji ili pojmom rada na razvoju organizacije. Grad Graz u Austriji napominje da „prije svega, na uvođenje rodno osvijestene politike treba gledati kao na upravljački mehanizam organizacijskog razvoja... (kojemu) je glavni cilj promijeniti strukture i procese unutar organizacije“.

Švedska i Norveška vrlo su uspješne u prikazivanju rodno osvijestene politike i rodno osjetljiva proračuna u obliku rada na razvoju organizacije. Odbor za potporu uvođenju rodno osvijestene politike (JämStöd) iz Švedske razradio je cijeli sustav instrumenata i metoda – „Ljestvicu“ – na pretpostavci da uvođenje rodno osvijestene politike zahtijeva rad na razvoju organizacije (vidi str. 14.) Predsjednica odbora JämStöd kaže da rodno osvijestena politika neće pustiti korijene ako joj se ne pristupi sustavno.

Utvrđivanje potreba za podacima i sustavima

Značajni nedostaci koji još postoje u vezi s prikupljanjem podataka i raspolaganjem njima i dalje onemogućavaju provođenje rodno osjetljive analize. Čak i najjednostavniji postupak evidentiranja spola korisnika vladinih usluga u nekim se slučajevima ne provodi. To se često događa zbog toga što se, osim u državnim uredima za statistiku, ne prepoznaje potreba za razvrstavanjem podataka prema spolu.

Međutim, rodno osvjestiti podatke znači više od pukog razvrstavanja podataka prema spolu. Često je, primjerice, teško iz statističkih podataka o radnoj snazi odrediti vrstu i kvalitetu zaposlenja te utvrditi gdje bi se neravnopravnost mogla očitovati. Za takvu su analizu potrebni statistički podaci o pristupu zapošljavanju, segregaciji na radnome mjestu, vrstama ugovora, plaćama, fleksibilnosti radnoga vremena i sl. Međunarodna organizacija rada upozorila je na nedostatak statističkih podataka o ženama u poduzetništvu.

Posao statističara i posao onih koji oblikuju politike i dalje se odvijaju u različitim domenama. Potrebna je suradnja kako

bi statističari razumjeli koja je vrsta podataka potrebna za oblikovanje bolje ciljanih politika; jednako tako, statističari su svjesni izazova s kojima se suočavaju pri prikupljanju osjetljivih podataka, čega kreatori politika nisu svjesni.

U nekim slučajevima, kada je doneseno zakonodavstvo vezano za rodno osviještenu politiku i rodno osjetljiv proračun, u njemu postoje odredbe koje predviđaju konkretne postupke za prikupljanje podataka prema spolu, kao i za istraživanje raspona podataka potrebnih za provođenje rodno osjetljive analize.

Tri faze uvođenja rodno osjetljiva proračuna

O rodno osjetljivu proračunu raspravljalo iz se različitih kutova, u različitim kontekstima i na temelju različitih očekivanja. Literatura koja je proizašla iz takvih rasprava daje pregled cijelog niza spoznaja o prirodi rodno osjetljiva proračuna.

Takvo što ne iznenađuje s obzirom na to da je ta praksa relativno nova i s obzirom na relativnu brzinu kojom je prihvaćen rodno osjetljiv proračun. Ono što je najvažnije primijetiti jest da je vrlo značajan dio posla obavljen u cijeloj Europi, što je dovelo do određenog zamaha na tom području. Sad je vrijeme da se taj zamah održi kako bi se pružila potpora dosadašnjim naporima i kako bi se potaknule nove inicijative te produbila praksa uvođenja rodno osjetljiva proračuna kao strategije rodno osviještene politike.

Pa kako onda „uvoditi rodno osjetljiv proračun“? S obzirom na spomenutu definiciju (*Što je to rodno osjetljiv proračun?* na str. 4.), koja rodno osjetljiv proračun određuje kao mehanizam/instrument za uvođenje rodno osviještene politike, logična je sugestija da uvođenje rodno osjetljiva proračuna obuhvaća tri jasno određene faze aktivnosti, kao što je prikazano na donjem dijagramu:

- ◆ 1. faza: Analiza proračuna s rodne perspektive
- ◆ 2. faza: Restrukturiranje proračuna na temelju rodne analize
- ◆ 3. faza: Uvođenje rodno osviještene politike u proračunske procese kao kategorije za analizu.

Tri faze uvođenja rodno osjetljiva proračuna



1. faza

Prva je faza neizbježan prvi korak; ona je korisna prije svega zbog toga da bi dokazala kako proračuni utječu na muškarce i žene, i to različito, te da su, dok se ekonomisti i financijeri bave monetarnim varijablama i skupnim financijskim iznosima, krajnji proizvod proračuna usluge, transferi i plaće primatelji kojih su **ljudi**. Prva razina analize sastoji se u izradi izvješća prema spolu korisnika ili primatelja proračunskih programa. Uz dublje preispitivanje iz rodne perspektive takva analiza može pokazati:

- ♦ mjeru u kojoj je proračun zadovoljio potrebe korisnika;
- ♦ kako različite potrebe i uloge, ovisno o spolu korisnika, pridonose razini zadovoljstva;
- ♦ izazove i prepreke s kojima se suočavaju osobe iz ciljnih skupine koje nisu uspjele dobiti pristup uslugama;
- ♦ mjeru u kojoj je proračun umanjio, pogoršao ili ostavo nepromijenjenom neravnopravnost spolova;
- ♦ odnos – a češće i nedostatak odnosa – između deklarativnih politika – posebno politika vezanih za ravnopravnost spolova – i odluka vezanih za proračun;
- ♦ razloge zbog kojih proračun mora uzeti u obzir različit

omjer sudjelovanja žena i muškaraca u ekonomiji skrbi.

Istraživanje radi proširenja i usavršavanja metodologije korištene u istraživanju BASS (vidi str. 23.) prihvatio je i financirao parlament kantona kojemu pripada grad Basel. Izvješće proizašlo iz tog istraživanja objavljeno je 2003. godine. U tom je trenutku analiza bila usredotočena na sam proračun, a ne na proračunske rezove. Analiza proračuna prema spolu rezultirala je važnim ispitivanjem načina na koje se mogu izmjeriti koristi javnih izdataka.

Istraživanje rodnog proračuna provedeno u Baselu

Neplaćeni rad po stanovniku grada Basela s djecom mlađom od 15 godina i bez djece mlađe od 15 godina u 2000. godini (sati godišnje po osobi)

Osoba s djecom ili bez djece, i vrsta neplaćenoga rada		Muškarci i žene	Žene	Muškarci
Sati godišnje po osobi				
S djecom mlađom od 15 godina	Kućni poslovi i pružanje skrbi	1184	1738	582
	ukupno	2639	2639	1103
Bez djece mlađe od 15 godina	Kućni poslovi i pružanje skrbi	959	1130	761
	ukupno	316	371	254
		992	1167	788
Osobe s djecom u odnosu na osobe bez djece (= 100%)	Kućni poslovi	123.4	153.8	76.4
	ukupno	191.9	226.1	140.1

Izvor: Schweizerische Arbeitskrafteerhebung (SAKE) 2000. (Obračun: A. Pfeifer i M. Madoerin)

Analiza iz Basela jedna je od rijetkih inicijativa vezanih za rodno osjetljiv proračun u Europi koja je provela dubinsko ispitivanje utjecaja proračunskih odluka na neplaćeni rad. Dok sva literatura koja se bavi rodno osjetljivim proračunom upozorava na važnost razmatranja te problematike, mnogi su izazovi vezani za dostizanje ovakve razine analize. Jedan je od takvih izazova nedostatak podataka o raspolaganju vremenom, a tu je i službena neosjetljivost za nešto što se smatra netržišnom proizvodnjom.

Neplaćeni rad i javni izdaci u kantonu grada Basela (2000.)

		CHF (× 1 milijun)	CHF (× 1 milijun) neplaćeni rad žena
Usluge koje se pružaju u kućanstvu i koje se smatraju neplaćenim radom	Kućni poslovi u kantonu grada Basela	4238.5	2777.8
	Pružanje skrbi (u kućanstvu)	922.0	591.
	Pružanje usluga susjedima, prijateljima, rođacima	224.0	145.1
	Volonterske aktivnosti	295.4	99.5
	Ukupno	5679.9	3613.7
Javni izdaci kantona grada Basela	Troškovi osoblja (bolnice)	502.0	
	Troškovi osoblja (vrtići, državne škole, profesionalna orijentacija, stručno usavršavanje)	179.1	
	Ukupni troškovi osoblja (svi javni službenici kantona grada Basela)	1637.3	
	Ukupno	3690.8	

Izvor: Gleichstellungsbuero, Stat. Amt und Frauenrat des Kantons Basel-Stadt (izd.) (2003): Der kleine Unterschied in den Staatsfinanzen, Geschlechterdifferenzierte Rechnungsanalysen im Kanton Basel-Stadt, str. 127.

Analiza je počela otkrivanjem ekonomskog značenja neplaćenog rada u odnosu na ekonomiju socijalne skrbi, a nastavila se istraživanjem načina na koje na njega utječu proračunske odluke. To je postignuto izradom mape neplaćenog rada i pružanja skrbi u okviru državne socijalne skrbi.

2. faza

Restrukturiranje proračuna uključivanjem rodni pitanja cilj je druge faze. Ako se analizom ustanovi da proračunska sredstva nisu razmjerno raspodijeljena na spolove, potrebno je odgovoriti restrukturiranjem proračuna, što će ispraviti tu neravnotežu. Kada raspodjela proračunskih sredstava nije u skladu s vladinim politikama ravnopravnosti spolova, potrebno je provesti restrukturiranje. Jednom kad se ustanovi različit utjecaj proračuna na muškarce i žene, postoji obveza uvođenja roda kao kategorije za analizu u proračunske procese. U nekim slučajevima restrukturiranje može značiti pozitivnu akcijsku mjeru ili privre-

menu dodatnu poziciju rashoda namijenjenu rješavanju određenog problema. Međutim, privremena, jednokratna rješenja ne bave se temeljnim nalazima rodno osjetljive analize, tj. činjenicom da proračuni nisu rodno neutralni. Prihvaćanje činjenice da proračun ima utjecaj na spolove zahtijeva mijenjanje glavne pozicije financiranja tako da se trajnije isprave nejednakosti i bolje ciljaju potrebe kojima je namijenjena takva rashodovna pozicija.

Rodno osjetljiv proračun ne se odnosi samo na sadržaj proračuna; on također obuhvaća procese uključene u izradu proračuna. Riječ je o načinu na koji se donose odluke o proračunu; o tome tko donosi odluke i tko utječe na odluke te o tome čiji se utjecaj osporava. Promicanje ravnopravnosti spolova uključuje potrebu za promjenom ustroja i procesa za koje se dokazalo da podupiru ili (nenamjerno) promiču neravnopravnost spolova. Sustav koji za sebe tvrdi da je rodno neutralan, a u kojem zapravo vlada rodna neosjetljivost te je u opasnosti da postane rodno pristran, mora se promijeniti i postati rodno osjetljiv i rodno odgovoran. To je posao treće faze – prodiranje u sve glavne tokove – i to je ono što treba učiniti da trud uložen u prvoj i drugoj fazi ne ostane samo jednokratna vježba. Uvođenje rodno osviještene politike nije jednokratna vježba; uvođenje rodno osjetljivog proračuna zahtijeva stalno zalaganje za razumijevanje roda, što uključuje analize i konzultacije te kontinuirano prilagođivanje proračuna da bi se uzele u obzir promjenjive potrebe žena i muškaraca, djevojčica i dječaka.

3. faza

Andaluzija

U listopadu 2007. godine Povjerenstvo za utjecaj proračuna na spolove autonomne zajednice Andaluzije objavilo je svoje treće godišnje izvješće. Taj dugački i sveobuhvatni dokument izvješćuje o dvije velike promjene u organizaciji rada na rodno osjetljivom proračunu te regije:

- prva se sastoji u planu uključivanja rodne perspektive u samo planiranje proračuna, a ne samo u fazu njegova vrednovanja;
- druga se sastoji u osnivanju stalnog tajništva koje će Povjerenstvu omogućiti bolju fleksibilnost u odnosu na promicanje poticaja, upravljanje i koordinaciju.

Izvješće uključuje i pregled napretka postignutog u odnosu na metodologiju pod nazivom Projekt G+, čiji je ključni dio sustav klasifikacije što postavlja kao prioritete one proračunske programe koji su najmjerodavniji za promicanje ravnopravnosti spolova.

Koriste se 4 kriterija za izbor programa koji:

- imaju sposobnosti mijenjanja stanja,
- imaju sposobnosti dalekosežnog učinka,
- imaju sposobnosti smanjivanja neravnopravnosti spolova,
- su povezani sa zapošljavanjem u upravi regije.

Svaki se program ocjenjuje kao što je prikazano u tablici:

Ljestvica G+

Rodna osjetljivost

Mjerodavnost	Da	Ne
Niska	g1 Programi koji utječu na ljude, a koji su interne ili instrumentalne prirode.	g1 Programi koji nemaju izravan učinak na ljude te oni koji imaju mali ili nikakav neizravan učinak.
Srednja	G Programi s niskim učinkom, ograničene sposobnosti za uvođenje preinaka ili smanjene funkcionalne mjerodavnosti.	
Visoka	G+ Programi od najvećeg interesa zbog njihove sposobnosti za uvođenje preinaka, njihova učinka i priznate funkcionalne mjerodavnosti.	

Bodovanje se provodi putem procesa sudjelovanja koji obuhvaća doprinose svih administrativnih centara za sve proračunske stavke, objektivne informacije o populacijama koje su primile usluge te doprinose iz akademskih krugova. Nakon tog koraka slijedi utvrđivanje pokazatelja, naručivanje studija, definiranje strateških ciljeva i djelovanje te razvoj sustava za praćenje i ocjenjivanje.

Andaluzija

Uspostavom poboljšane metodologije i novoga organizacijskog ustroja koji je podržava, cilj je postupno uvesti sustav analize koji se može prilagoditi svakodnevnim aktivnostima svakoga tijela, koji se temelji na jasnim i jednostavnim kriterijima, a koji i dalje ostaje fleksibilan i otvoren za posebne analitičke potrebe svakog centra.

U opisu čimbenika koji čine strukturu upravljanja i koordinacije, projekt se označuje kao „odmor od tradicionalnih rutinskih zadataka i uvođenje novih navika i vrijednosti“. Podrobno se raspravljaju sljedeća pitanja:

- novi procesi učenja;
- promjena vrijednosti, prioriteta i stereotipa;
- dostupna tehnička pomoć;
- kampanja za interno osvješćivanje;
- izobrazba;
- postizanje kratkoročnih rezultata radi jačanja dinamike uvođenja promjena.

U načelu, čita se kao priručnik za uvođenje promjena u sve glavne tokove, za uvođenje rodni pitanja u svakodnevne sustave i procese – što znači da se ne bavi samo pukim uvođenjem rodne perspektive. Spomenuti proces promjena temelji se na prepoznavanju ograničenja koja postoje u dosadašnjim procesima za suzbijanje razlika i nepravdi između spolova.

Nedostaje, međutim, ključan čimbenik, a to je savjetovanje s korisnicima usluga – sa ženama. Postoji mogućnost stvaranja stručne skupine sastavljene od stručnjaka i stručnjakinja za ravnopravnost spolova, a Ženski institut sastavni je dio Povjerenstva. Ipak, vrlo je uočljiv nedostatak mehanizama za angažiranje korisnika, za savjetovanje sa ženama. Uočen je neuspjeh procesa za uvođenje rodno osviještene politike u smislu otvaranja prostora u kojemu će se čuti ženski glas. Na svakoj razini, nedostatak mehanizama s pomoću kojih se izravno mogu mjeriti reakcije korisnika nije u skladu s dobrim gospodarenjem; u području provođenja rodno osviještene politike sudjelovanje žena je cilj, ali i nužna sastavnica.

U sklopu organiziranja inicijative za uvođenje rodno osjetljiva proračuna treba upozoriti i na sastav Povjerenstva za utjecaj proračuna na spolove, kao i na njegov položaj u upravi. Svi zastupnici moraju biti državni službenici, a samo Povjerenstvo djeluje pri regionalnom ministarstvu gospodarstva i financija, koje njime i predsjedava. Smatra se da mu takav položaj unutar ministarstva koje ima „najveću odgovornost za pregovaranje te određivanje i praćenje proračunskih politika u cjelini“ osigurava optimalan nadzor.

Instrumenti za uvođenje rodno osjetljiva proračuna

Analiza javnih izdataka iz rodne perspektive prva je praktična vježba kod uvođenja rodno osjetljiva proračuna. Znati koliko žena i djevojčica, muškaraca i dječaka treba primiti javna sredstva prvi je korak prema shvaćanju da javni proračuni zaslužuju rodno osjetljiv pristup. Osim podataka koji otkrivaju raspodjelu javnih izdataka između

Rodno osjetljiva analiza javnih izdataka

spolova, analiza mora uključivati informacije koje će pokazati na koji način spol određuje potrebe. Te će informacije biti specifične za sektor koji se analizira i za geografski položaj, među ostalim varijablama. Ono što je prikazano dalje u ovom tekstu ilustrira kako od najosnovnije analize prijeći na uvođenje roda kao stalne analitičke kategorije.

Istraživanje BASS iz Švicarske

Inicijativa uvođenja rodno osjetljiva proračuna u Švicarskoj, koja je dobila najviše pozornosti, poznata je kao istraživanje BASS, objavljeno 1996. godine. Cilj istraživanja bio je provesti analizu da bi se odredilo imaju li rezovi javnih izdataka negativniji učinak na žene. Istraživanje su zajedno naručile članice (VPOD-Frauen) Švicarskog saveza javnih službi, Švicarska konferencija za ravnopravnost spolova i Savez javnih službi, a proveo ga je Švicarski centar za rad i pitanja socijalne politike (BASS). Uspoređena su kretanja javnih izdataka u desetogodišnjem razdoblju – od 1984. do 1994. godine.

Radi boljeg usmjeravanja analize, odabrana su tri kriterija:

- ◆ Koristi koje proizlaze iz javnih izdataka
 - Funkcionalna klasifikacija izdataka kategorizirana prema njihovu pretpostavljenom utjecaju na žene i djevojčice te muškarce i dječake: i) rodno neutralna; ii) većinom povlaštena u odnosu na žene i djevojčice; iii) većinom povlaštena u odnosu na muškarce i dječake
 - Ukupan obračun u svakoj od triju kategorije za svaku godinu
 - Komparativna analiza radi određivanja kretanja razlikovnih učinaka tijekom deset godina
- ◆ Razlikovni učinak na zapošljavanje žena i muškaraca
 - Razlikovni učinak na zapošljavanje žena i muškaraca u državnoj službi
 - Razlikovni učinak na zapošljavanje žena i muškaraca u odnosu na javnu nabavu
- ◆ Učinak na neplaćeni rad
 - Sve rashodovne pozicije klasificirane prema njihovu pretpostavljenom ili, gdje je to moguće, pripisanom učinku na neplaćeni rad

- 0 pokazuje da nema nikakvog učinka na neplaćeni rad žena; X pokazuje učinak na neplaćeni rad žena.

Analiza je otkrila vrlo neravnomjernu raspodjelu javnih izdataka na muškarce i žene na različitim razinama. Važno je imati na umu da je to istraživanje namjeravalo odgovoriti na pitanja o učincima rezova u izdacima na žene. Konkretno je pitanje bilo provodi li se štednja u javnoj potrošnji na štetu žena. Istraživanje se nije bavilo razlikovnim učincima javnih izdataka na žene i muškarce. Iako je, dakle, metoda samo djelomično mjerodavna za uvođenje rodno osviještene politike (Madoerin, 2007), ona nudi analizu makro i mezoekonomskih učinaka javnih rashoda na odnose između žena i muškaraca.

To je bila nevladina inicijativa koja se koristila javno dostupnim informacijama. Kao takva, ona je model za prikupljanje i analizu podataka za lobističke ciljeve. Bilo je i velikih izazova u odnosu na dostupnost podataka. Istraživanje je važno i zbog svog usmjerenja na učinak na zapošljavanje putem javne nabave, što je važna dimenzija „s obzirom na povjeravanje poslova vanjskim izvršiteljima i privatizaciju javnih službi“ (Madoerin, 2007).

U nastavku opisan postupak predstavlja analizu koristi, koja je osnovni mehanizam kvantitativne analize. Mnoge inicijative vezane za rodno osjetljiv proračun diljem Europe u posljednjem su se desetljeću koristile tim pristupom, prilagodile ga lokalnim okolnostima i početnom stanju. Na najosnovnijoj razini riječ je o jednostavnom izračunu kako bi se dobio jedinični trošak.

**Temeljni pristup
– analiza koristi
(benefit incidence
analysis)**

Metodologija primijenjena u istraživanju BASS za proračunsku analizu prema spolu (Bauer.Baumann, 1996: 22ff)

Koraci	Pitanja/primjeri
Nabava podataka	Funkcionalna specifikacija proračuna za nekoliko godina (prema državnim nadležnostima), npr. opća uprava, javna sigurnost, obrazovanje itd.
Klasifikacija rashodovnih stavki prema <ul style="list-style-type: none"> • zapošljavanju • koristi • neplaćenom radu žena 	<ul style="list-style-type: none"> • Stvara li neka državna aktivnost više radnih mjesta za muškarce ili žene, ili pak postoji jednaka raspodjela između spolova? • Pogoduje li neka državna aktivnost više muškarcima nego ženama, ili obrnuto, ili oba spola imaju jednake koristi? • Vodi li rezanje državnih izdataka do toga da je u porastu broj žena čiji je rad neplaćen?
Izračun razlika	Usporedba razdoblja u kojem se režu troškovi s referentnim razdobljem. Kako su se pojedine stavke razvijale tijekom usporednog razdoblja u odnosu na ukupne rashode?
Mjerodavnost politike	Cilj je da se ravnopravnost spolova shvati ozbiljno; potrebno je preraspodijeliti državna sredstva, iz kojih su muškarci dugo dobivali iznadprosječne koristi

Ukupna razina koristi

U švicarskom istraživanju BASS provedena je analiza koristi na razini županije uz korištenje javno dostupnih informacija.

Kontekst

- ♦ Može se primijeniti na ukupnoj razini kao i na određenoj proračunskoj poziciji.
- ♦ Na ukupnoj se razini informacije mogu dobiti iz nacionalne statistike. Primjer za tu razinu može biti iznos izdataka za osnovno obrazovanje za određeno razdoblje i broj upisanih učenika.
- ♦ Može se primijeniti na određenu proračunsku poziciju, primjerice na program za promicanje zdravlja, plan povratka na posao, na inicijativu za poticanje cjeloživotnog učenja, na projekt za razvoj prometa u ruralnim područjima.
- ♦ Na najosnovnijoj razini, riječ je o jednostavnom izračunu.

- ◆ Najčešće se koristi u kontekstu pilot-inicijative vezane za rodno osjetljiv proračun.

- ◆ Otkriti kako vladine usluge, pa tako i vladini izdaci, koriste muškarcima i ženama.

Cilj

- ◆ Razviti svijest o rodnim pitanjima vezanim za razlikovni učinak.

- ◆ Upozoriti na potrebu za rodno osjetljivim pristupom u donošenju proračunskih odluka.

- ◆ Odrediti ulazne vrijednosti iz proračuna (iznos potrošenog novca).

Postupak

- ◆ Odrediti broj korisnika ili primatelja.

- ◆ Odrediti jedinični trošak, tj. trošak po korisniku.

- ◆ Razvrstati prema spolu, tj. specificirati broj žena i muškaraca primatelja izdataka.

- ◆ Pregled izdataka prema spolu korisnika.

Rezultat

- ◆ Nalazi mogu otkriti da postoji nerazmjerna raspodjela izdataka prema spolu.

Napomena

- ◆ Vježba upućuje na nekoliko smjerova za istraživanje i analizu.

- ◆ Koje su nam dodatne informacije potrebne kako bismo bolje razumjeli razlikovni učinak izdataka na spolove?

Analiza koristi

Kada se primijene na sve proračunske pozicije koje oblikuju program ili aktivnost nekoga vladina ministarstva ili tijela, ukupni nalazi omogućuju uvid u širu sliku, što produbljuje analizu. Pitanja na koja također treba odgovoriti:

- Prebijaju li se neravnoteže iz jednoga programa s uravnoteženijim ishodima u nekom drugom povezanom programu?
- Jesu li potrebna dodatna sredstva kako bi i ženama i muškarcima bio omogućen pristup programu, u slučajevima kada je njihovo sudjelovanje nerazmjerno slabo?
- Što se može naučiti iz programa koji potiču ravnomjerniju raspodjelu između žena i muškaraca?
- Kako cijeli niz programa utječe na ekonomiju neplaćene skrbi?
- Na koji bi se način sredstva mogla bolje usmjeriti s ciljem ispravljanja nerazmjernoga tereta skrbi koji nose žene?

Proširenje analize

Kako bi se analiza proširila dalje od temeljne kvantitativne vježbe, može se istražiti broj područja na koja se može usmjeriti. To bi značilo uključivanje drugih motrišta, recimo primjedbi kolega i kolegica iz drugih odjela, povratnih informacije korisnika i korisnica te građana i građanki koji trebaju te usluge, aktivista i aktivistica koji promiču ravnopravnost te stručnjaka i stručnjakinja. Kao što naglašava Elson, rodno osjetljiv proračun znači prikupljanje sklopova znanja i informacija koji se inače ne istražuju zajedno (Elson, 2002).

Poznavanje ciljne skupine

- ◆ Kakav je profil ciljne skupine za koju se planira program? Može li se ciljna skupina opisati u odnosu na spol, dob, etničko podrijetlo/rasu, stupanj invaliditeta, građanski status i geografski položaj?
- ◆ Podudara li se profil korisnika s profilom ciljne skupine?
- ◆ Ako se ne podudara, do koga se u ciljnoj skupini ne dopire?
- ◆ Zašto se ne dopire do nekih pripadnika i pripadnica ciljne skupine?
- ◆ Koliki je postotak ciljne skupine obuhvaćen programom?

Proračunska pozicija

- ◆ Jesu li sva sredstva namijenjena ovome programu potrošena? Ako nisu, koji je postotak neiskorištenosti?
- ◆ Jesu li sredstva bila dostatna za veličinu ciljne skupine? (Pogledajte koliki je postotak ciljne skupine obuhvaćen.)
- ◆ Jesu li se namjenska sredstva povećala ili smanjila tijekom razdoblja od nekoliko godina?
- ◆ Kakva je narav dodijeljenih sredstava u smislu temeljnog financiranja, vremenski ograničenog, godišnjeg itd.?
- ◆ Kakva su ograničenja vezana za financiranje?
- ◆ Tko donosi odluke vezane za promjene u korištenju sredstava i tko može utjecati na te odluke?

Usklađivanje politika s izdacima

- ◆ Koji su ciljevi vezani uz ovu poziciju financiranja?
- ◆ Kakvi kratkoročni ciljevi i pokazatelji postoje za utvrđivanje mjere u kojoj su ciljevi postignuti?
- ◆ Na koji se način ovaj program može primijeniti u sklopu državne politike za ravnopravnost spolova?

- ♦ Je li u odnosu na ovaj program provedena procjena utjecaja na spolove?
- ♦ Postoje li sustavi za praćenje utjecaja ovog programa na spolove?

Okvir za povezivanje proračuna s politikom ravnopravnosti spolova (Elson, 2002)

Izrada rodno osjetljiva proračuna znači okupljanje dvaju sklopova znanja koji su obično razdvojeni: znanja o neravnopravnosti spolova i znanja o programima što se tiču javnih financija i javnoga sektora.

Fokus	Procjena s obzirom na spol	Potrebni podaci/informacije
Ulazne vrijednosti (angažirana i potrošena sredstva na način prikazan u Funkcionalnoj ili Programskoj klasifikaciji)	Jesu li ulazne vrijednosti dovoljne za ostvarivanje ravnopravnosti spolova te ostalih ciljeva?	Podaci razvrstani prema spolu. Mogu biti potrebna poboljšanja u odnosu na izlazne vrijednosti, ciljeve i pokazatelje učinka utvrđivanjem izvora mjerodavne statistike.
Aktivnosti (planirane i pružene usluge, primjerice zdravstvene usluge, potpora poduzetništvu, socijalni transferi itd.)	Jesu li aktivnosti planirane tako da jednako pogoduju ženama i muškarcima? Jesu li aktivnosti dovoljne za ostvarivanje ravnopravnosti spolova te ostalih ciljeva?	Razumijevanje odnosa između spolova. Preporučuje se dijalog između vladinih dužnosnika i civilnog društva kao jedan od pristupa za postizanje razumijevanja.
Izlazne vrijednosti (planirana i ostvarena iskorištenost aktivnosti, primjerice liječeni bolesnici, broj poduzeća kojima je pružena potpora, povećani dohodci itd.)	Jesu li izlazne vrijednosti pravedno raspoređene između žena i muškaraca? Jesu li izlazne vrijednosti dovoljne za ostvarivanje ravnopravnosti spolova te ostalih ciljeva?	Ako je odgovor na pitanja NE, onda je potrebno utvrditi promjene u sva četiri područja kako bi se premostili ustanovljeni jazovi između spolova.
Učinci (planirana i ostvarena postignuća u odnosu na šire ciljeve, primjerice zdravi ljudi, konkurentna poduzeća, smanjenje siromaštva)	Promiču li učinci ravnopravnost spolova, kao i ostale ciljeve?	

- ♦ Važno je pitanje u ovoj osnovnoj fazi analize:
 - Je li moguće odrediti je li ovaj program smanjio neravnopravnost spolova, pogoršao
 - neravnopravnost spolova ili nije imao nikakav učinak na neravnopravnost spolova?
- ♦ Odgovori na ova pitanja i priroda provedene analize pružit će vrijedne informacije:

Napomena

- o sposobnosti sustava da provede analizu,
- o dostupnosti podataka,
- o kvaliteti podataka u odnosu na njihovo razvrstavanje,
- o odnosu odluka o trošenju sredstava i politike ravnopravnosti spolova.
- ◆ Analiza će pružiti i smjernice u vezi
- s mjerama – u smislu izobrazbe i razvoja sustava – koje treba poduzeti kako bi se povećala sposobnost
- analize,
- s načinom na koji se analiza može produbiti i sistematizirati.

Usavršavanje stručnog znanja o ravnopravnosti spolova

Provedba spomenute razine analize vjerojatno će pružiti samo ograničene spoznaje o utjecaju programa potrošnje na spolove. Vjerojatno će odgovori na sklop pitanja pod naslovom „Usklađivanje politike s potrošnjom“ otkriti da je više pitanja nego odgovora. Izgradnja odgovarajuće razine stručnosti o pitanjima ravnopravnosti spolova trebala bi postati sastavni dio donošenja politike i planiranja programa. Riječ je o kontinuiranom procesu određivanja mjerila i ciljeva, praćenja ishoda te prilagođivanja idućih programa novim ciljevima i ishodima.

Slijede prijedlozi o tome kako početi usavršavanje stručnog znanja o pitanjima ravnopravnosti spolova:

- ◆ Odabрати područje potrošnje u kojem posljedice utjecaja na spolove djeluju najmjerodavnije.
- ◆ Kakva je državna politika ravnopravnosti spolova u tom području? Postoje li u sklopu te politike kratkoročni i dugoročni ciljevi?
- ◆ Kako se vladina politika ravnopravnosti spolova može pretočiti u taj određeni program ili područje potrošnje?
- ◆ Koje su informacije (vladine i nezavisnih istraživanja) i stručno znanje (NVO, stručnjaci i stručnjakinje za ravnopravnost/akademici i akademkinje) na raspolaganju?
- ◆ Kakvim informacijama raspoložemo u vezi s mišljenjima korisnika usluga? Je li provedena korisnička procjena kako bi se odredila razina zadovoljstva korisnika i korisnica usluga? (Vidi mehanizme Tajništva Commonwealtha na str. 35.)

U sklopu primjera inicijativa za uvođenje rodno osjetljiva proračuna diljem Europe upotrebljava se metodologija uvođenja u sve glavne tokove, s različitim pristupima koji su prilagođeni lokalnim okolnostima. Cilj je strategije uvrstiti rod kao kategoriju za analizu u sklopu planiranja proračunskih programa. Taj je postupak opisan u nastavku te je sinteza upotrijebljenih inačica.

Uvrštavanje roda kao kategorije za analizu

Mjerodavnost za spolove

U sklopu andaluzijskog projekta G+ izrađen je klasifikacijski sustav koji pomaže odrediti mjerodavnost svih proračunskih rashodovnih pozicija za spolove. Strategija se sastoji u određivanju programa i radu na njima s najvećim kapacitetom u cilju postizanja značajnoga učinka na ravnopravnost spolova. (Za više pojedinosti vidi str 21.)

Metodologija prihvaća tzv. „kotrljajuću“, odnosno periodičnu primjenu: to znači da se primjenjuje iz godine u godinu s redovitim postupkom planiranja proračuna ili u sklopu njega. Svakom primjenom taj će se pristup produžiti. Vjerojatno će se usavršiti metodologija, kao reakcija na nalaze i druge mjerodavne razvojne korake. Kao što je već spomenuto u ovoj publikaciji, procesom bi trebala upravljati koordinacijska skupina koja bi se sastojala od mjerodavnih sudionika.

Preispitati sve dostupne mjerodavne informacije o proračunskoj poziciji/programu koji se razmatra, uključujući:

- ♦ ciljeve kako ih je definirao odjel za rashode,
- ♦ informacije o rezultatima,
- ♦ promjene u izdacima tijekom određenog razdoblja i utjecaj tih promjena,
- ♦ koliko je program mjerodavan za ostale programe u istom resoru/tijelu.

1. korak

Skupiti sve informacije o ciljnoj skupini, posebno s rodne perspektive. Izvori informacija obuhvaćaju:

- ♦ statistička izvješća državnih ureda za statistiku,
- ♦ nezavisna izvješća akademika i akademkinja te NVO-a, koja su usmjerena na rodna pitanja mjerodavna za ovu ciljnu skupinu,

2. korak

- ◆ učinak ove proračunske pozicije/programa na neplaćeni rad,
- ◆ korisničku procjenu,
- ◆ službena i/ili nezavisna ocjenjivačka izvješća za konkretan program ili povezane programe,
- ◆ konzultacije sa stručnjacima i stručnjakinjama za rodna pitanja iz civilnog društva – mehanizme za konzultacije treba uspostaviti kao rutinsku komponentu planiranja programa,
- ◆ rodne izazove i prepreke vezane za pristup programu.

3. korak

Odrediti ciljeve ravnopravnosti spolova za program uz uporabu:

- ◆ prethodnih ciljeva ravnopravnosti spolova za konkretan program, ako je to primjenjivo,
- ◆ nacionalnih ciljeva ravnopravnosti spolova za ovaj sektor,
- ◆ rodnoga istraživanja i rodne analize konkretno za ovaj sektor,
- ◆ znanja usvojenog u drugom koraku.

4. korak

Izraditi nacrt strategije za dodjelu sredstava radi ostvarivanja ciljeva ravnopravnosti spolova. Ovdje će se trebati usredotočiti na promjene što ih je potrebno uvesti u sustave, procese, mehanizme kojima se osoblje koristi za izvješćivanje, strukture za donošenje odluka itd. – drugim riječima, u svu infrastrukturu vezanu za dodjelu sredstava – kako bi se ostvarili ciljevi ravnopravnosti spolova.

- ◆ Mehanizmi za djelotvorno funkcioniranje Odbora za koordinaciju rodno osjetljiva proračuna
- ◆ Izobrazba kadrova vezana za ravnopravnost spolova
- ◆ Poboljšanje kvalitete rodno mjerodavnih podataka, uključujući podatke razvrstane prema spolu, ali ne i ograničeno na njih
- ◆ Mjere – podržane proračunom – za suočavanje s rodnim izazovima u pristupu programu
- ◆ Stavljanje ciljeva ravnopravnosti spolova u odnos s ostalim ciljevima vezanim za proračunsku poziciju/program, posebno kako bi se osiguralo da nema sukoba između tih dviju skupina ciljeva
- ◆ Mehanizmi za davanje povratnih informacija o rezultatima i spoznajama usvojenima tijekom napretka pre-

ma ostvarivanju političkog cilja ravnopravnosti spolova, sve do najviše razine vlade.

Uspostaviti rodno mjerodavne pokazatelje. Njihova će kvaliteta u određenoj mjeri ovisiti o iskustvu u radu s rodno mjerodavnim pokazateljima na ovom području. Kao što je spomenuto u uvodu ovoga poglavlja, utvrđivanje rodno mjerodavnih pokazatelja mijenjat će se tijekom vremena u skladu s usavršavanjem znanja o ravnopravnosti spolova i u skladu s ostvarivanjem kratkoročnih ciljeva.

- ♦ Gdje god je to moguće, treba utvrditi lokalno mjerodavne pokazatelje za konkretan program.
- ♦ Usredotočiti se kako na kvalitativne tako i na kvantitativne pokazatelje.
- ♦ U skladu s naglaskom na uključivanju u sve glavne tokove, utvrditi pokazatelje za sve faze tog procesa. (Vidi Elsonov Funkcionalni okvir, str. 28., i Okvir izlaznih vrijednosti i ishoda Rhonde Sharp, str. 43.)

5. korak

Ugraditi procese praćenja i vrednovanja. Važno je da svi oblici procesa uvođenja rodno osjetljiva proračuna u sva područja budu praćeni i vrednovani te da se sva tako usvojena iskustva opet ugrade u proces. Potrebno je usredotočiti se na sljedeća pitanja:

- ♦ Jesu li promjene u raspodjeli proračuna omogućile bolje rezultate u odnosu na ravnopravnost spolova?
- ♦ Je li potrebno uvesti dodatne promjene u raspodjeli proračuna kako bi se unaprijedili rezultati koji utječu na ravnopravnost spolova?
- ♦ Postoji li program pozitivnog djelovanja za ispravljanje situacije u kojoj je dio stanovništva u nepovoljnom položaju?
- ♦ Postoji li potreba za uvođenjem promjena u raspodjelu proračuna dalje, prema gore u zapovjednom lancu, tj. na višoj razini odgovornosti?
- ♦ Kako se može proširiti ekonomska rodna analiza radi postizanja boljih ishoda u vezi s ravnopravnošću spolova?
- ♦ Kako treba prilagoditi infrastrukturu u svrhu uvođenja rodno osjetljiva proračuna u sva područja djelovanja?
- ♦ Jesu li potrebna dodatna sredstva ili dodatna izobrazba?

6. korak

Pristup usmjeren na sposobnosti

Primjena pristupa usmjerenog na sposobnosti pri uvođenju rodno osjetljiva proračuna relativno je nova metoda, koju su usvojili u određenom broju regija, provincija i općina u Italiji. Pristup usmjeren na sposobnosti konceptualni je okvir za vrednovanje mjere u kojoj vlada pridonosi ljudskom blagostanju. Naglasak je na ljudskom blagostanju, a ne na javnim uslugama; znači na ciljevima, a ne na sredstvima. U tom kontekstu, razvoj okvira za analizu počinje opisom onoga što blagostanje znači različitim ljudima u cijelom rasponu funkcioniranja njihovih života. Dio privlačnosti ovoga pristupa sastoji se u tome što on javnim djelatnicima omogućuje da usmjere svoj rad na ljudsko blagostanje umjesto na ulazne i izlazne vrijednosti proračuna; što unosi ljudskost u njihov posao. Ono što ovaj pristup razlikuje od ostalih pristupa za uvođenje rodno osjetljiva proračuna jest nastojanje da se naglasak s „korištenja javnih sredstava za rodnu jednakost“ prenese na nešto što istražuje „razinu ljudskog razvoja koju ovi izdaci omogućuju ženama da postignu“ (Addabbo, 2004).

Kako bi se provela rodna revizija javnih usluga prema ovom pristupu, potrebno je izraditi matricu kojom se javne politike i usluge križaju s dimenzijama osnaživanja spolova ili sa sposobnostima. To uključuje prevođenje jezika vezanog za pružanje javnih usluga na jezik koji se upotrebljava u konceptualnom okviru pristupa usmjerenog na sposobnosti. Tu postoje dva ključna pojma: sposobnost i funkcioniranje. Možda bi bilo korisno zamisliti prvi, tj. sposobnost, koji omogućuje drugi, tj. funkcioniranje. Funkcioniranje se odnosi na realizaciju, na bivanje i djelovanje u odnosu na to kako ljudi žele živjeti svoj život. Sposobnost se odnosi na mogućnost korištenja svojim resursima radi ostvarivanja funkcioniranja.

Tablica na str. 34. pokazuje kako je ova matrica primijenjena na proračun provincije Modena. Matrica i početak razmišljanja o funkcioniranju devet resora u odnosu na sposobnosti upućuje na nov pristup, posebno s motrišta javnih službenika. Treba primijetiti da matrica omogućuje križanje svakog resora sa svakom sposobnošću, što upućuje na ključan oblik ovog pristupa koji prepoznaje multidimenzionalnu prirodu svake sposobnosti i svakog zahtjeva koji postavljaju „različiti doprinosi, suradnja i podjela odgovornosti između različitih resora“. Biti obrazovan/a, primjerice, uključuje škole, ali i promet, zdravstvenu skrb, hranu, jednake mogućnosti, sport itd. (Addabbo, 2004).

Popis sposobnosti koje treba ispitati u odnosu na raspodjelu javnih sredstava najbolje je napraviti u suradnji, upotrijebiti podatke iz više izvora, crpsti stručno znanje javnih službenika iz niza ustanova te se konzultirati sa zajednicama. Ova se metoda može okarakterizirati kao holistički pristup koji teži viziji blagostanja za zajednice i viziji ulaganja u dugoročne učinke s mogućnošću uvođenja promjena u rashode u slučaju da se neka sposobnost ne uspije realizirati.

Primjena matrice na proračun provincije Modena

Resori	Sposobnosti								
	Biti obrazovan/a i osposobljen/a	Živjeti u zdravoj i sigurnoj okolini	Kretanje unutar teritorija	Osjećati se sigurnim/sigurnom	Imati pristup resursima	Živjeti zdravo	Skrb	Imati slobodno vrijeme	Biti informiran/a
Obrazovanje i stručno usavršavanje									
Očuvanje okoliša i civilna zaštita									
Ceste, promet i zgrade									
Hrana i poljoprivreda									
Gospodarska politika, ljudski resursi i jednake mogućnosti									
Turizam, kultura i sport									
Urbano i prostorno planiranje									
Rad, socijalna skrb, neprofitni sektor i migranti									
Proračun, uprava, EU, institucionalna pitanja									

Instrumenti Tajništva Commonwealtha

Web-stranice: <http://www.thecommonwealthorg/gender/>, <http://www.thecommonwealthorg/>.

Ovaj sklop od sedam instrumenata osmislila je 1999. godine profesorica Diane Elson za Tajništvo Commonwealtha, u okviru njene Inicijative za uvođenje rodno osjetljiva proračuna.

- ◆ *Korisnička procjena prema spolu vezana uz pružanje javnih usluga i proračunske prioritete.* Procjena je izrađena na temelju kvalitativnih informacija dobivenih istraživanjem javnog mnijenja, uz pomoć fokusnih skupina, istraživanjem stavova, primjerice ispitivanjem mogućih korisnika o mjeri u kojoj vladine politike i programi odražavaju njihove prioritete i zadovoljavaju njihove potrebe.
- ◆ *Analiza javne potrošnje prema spolu.* Ovaj kvantitativni instrument mjeri jedinični trošak javnih usluga i način na koji su javni izdaci raspoređeni između žena i muškaraca na temelju njihova iskorištavanja tih usluga. Takav pristup podrazumijeva izračun jedinične cijene neke usluge te određivanje broja muškaraca i žena koji od te usluge imaju koristi. Na skupnoj razini mogu se upotrijebiti podaci iz anketa kućanstava, ali da bi se dobila točnija slika, najbolje je provesti analizu na razini programa. (Vidi *Uvođenje rodno osjetljiva proračuna na razini programa*, str. 49.)
- ◆ *Rodno osviještena procjena politika.* Ovaj se instrument koristi za vrednovanje politika koje naglašavaju angažiranje sredstava iz proračuna kako bi se ustanovio vjerojatan utjecaj na žene i muškarce. Osporava pretpostavku da je utjecaj proračunskih politika „rodno neutralan“ te umjesto toga postavlja pitanje „Na koje je sve načine vjerojatno da će politike i njima namijenjena sredstva smanjiti ili povećati neravnopravnost spolova?“
- ◆ *Prijedlog rodno osjetljiva proračuna.* Upotrebljava se da bi se prikazao način na koji se očekuje da će cjelokupni javni izdaci, kao i oni resornih ministarstava, riješiti pitanja neravnopravnosti spolova. To podrazumijeva razvrstavanje projiciranih izdataka u rodno

mjerodavne kategorije. Obično se javni izdaci razvrstavaju prema ministarstvu i funkcionalnoj podjeli, prema periodičnim i kapitalnim izdacima te prema pozicijama/stavkama, primjerice osoblje, oprema itd. Primjeri rodno mjerodavnih kategorija: udio izdataka izravno namijenjenih ženama i muškarcima radi ispravljanja neravnopravnosti; udio izdataka namijenjenih dohodovnim transferima najvećeg prioriteta radi smanjivanja nejednakosti u odnosu na dohodak žena; udio izdataka namijenjen nacionalnoj mašineriji za ravnopravnost spolova itd.

- ♦ *Analiza proračuna o korištenju vremena prema spolu.* Ovaj je instrument način određivanja odnosa između nacionalnog proračuna i neplaćenog rada, a često se naziva ekonomijom skrbi. Cilj je pronaći način iskazivanja neplaćenog rada u brojkama, prikazati raspodjelu između muškaraca i žena te razviti proračunske politike koje će uzimati u obzir doprinos neplaćenog rada gospodarstvu. Žene dijele veći dio tereta neplaćenog rada te im preostaje manje vremena za druge aktivnosti, uključujući i iskorištavanje prilika na tržištu rada. (Vidi istraživanje BASS, str. 25., i istraživanje kantona grada Basela, str. 18.)
- ♦ *Okvir srednjoročne rodno osviještene gospodarske politike.* Trenutačni okviri srednjoročne makroekonomske politike izrađuju se prema različitim ekonomskim modelima, od kojih nijedan ne uzima u obzir rodna pitanja. Rodna bi se pitanja mogla uvrstiti bilo razdvajanjem varijabli, u slučajevima gdje je to moguće, bilo izgradnjom novih, rodno osjetljivih modela.
- ♦ *Analiza javnih prihoda prema spolu.* Ova analiza istražuje izravne i neizravne oblike oporezivanja u svrhu izračunavanja iznosa poreza koji plaćaju različite kategorije osoba ili kućanstava.

Uvođenje rodno osjetljiva proračuna na različitim razinama

U ovom ćemo poglavlju prikazati uzorak različitih vrsta rada na donošenju rodno osjetljiva proračuna koji je u posljednjem desetljeću ostvaren diljem Europe. Ovdje prikazani primjeri organizirani su na ovim razinama:

- ♦ razina središnje vlasti
- ♦ razina resora/ministarstva
- ♦ regionalna ili lokalna razina
- ♦ razina određenog programa.

Razina središnje vlasti

Uvođenje perspektive ravnopravnosti spolova u sva područja nacionalnog proračuna cilj je rodno osjetljiva proračuna. To podrazumijeva povećanje javnih prihoda i raspodjelu javnih sredstava u skladu s promicanjem ravnopravnosti spolova.

Na ovoj se razini donose ključne političke odluke o proračunu koje diktiraju raspodjelu javnih sredstava na niz međusobno konkurentnih prioriteta. Kada govorimo o proračunskim odlukama s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova, opća se pozornost posvećuje područjima kao što su obiteljske porezne olakšice, dječji doplatak, povećanja socijalne pomoći, programi zapošljavanja i tržišta rada, dodatni programi namijenjeni zaštiti zdravlja žena i muškaraca i sl. Čest je slučaj da se sav novac koji je na raspolaganju stavi u jednu košaru pa se odgovornost za njegovu raspodjelu svede na jedno ministarstvo.

Neki od načina kako se može potaknuti i podržati uvođenje rodno osjetljiva proračuna na ovoj razini uključuju:

- ♦ postavljanje rodno osjetljiva proračuna na zakonodavnu razinu,
- ♦ povezivanje rodno osjetljiva proračuna s procesima proračunske reforme,
- ♦ naručivanje obračuna troškova,
- ♦ uvođenje prijedloga za ženski proračun.

Postavljanje rodno osjetljiva proračuna na zakonodavnu razinu jedna je od mogućnosti koja se može ostvariti na razini vlade. Stupanj opredjeljenja koji prati takav pristup i daljnja sposobnost djelotvorne provedbe ovisit će o specifičnosti zakonodavstva. Primjeri su takvih specifičnosti:

- ♦ čimbenici nekog operativnog okvira koji dodjeljuje odgovornosti za nadzor i razne oblike polaganja računa i praćenja;
- ♦ propisi koji nalažu da sustavi za prikupljanje podataka i upravljanje njima budu u skladu s rodno osviještenom politikom;
- ♦ osiguravanje da mjere za prikupljanje sredstava prolaze rodnu provjeru;
- ♦ zahtjev da se o napretku izvješćuje na godišnjoj razini te da takvo izvješće postane dio službenih proračunskih dokumenata.

Zahtjev za usvajanje rodno osjetljiva pristupa proračunima uveden je u zakonodavstva Austrije, Belgije i Španjolske. Slijedi kratak pregled zakona u svakoj od tih zemalja.

Ravnopravnost spolova dobro je usađena u austrijsko zakonodavstvo: članak 7. saveznog ustava obvezuje saveznu vladu, provincije i lokalnu samoupravu da osiguraju jednako postupanje prema ženama i muškarcima. Pokrenuto je nekoliko inicijativa za donošenje rodno osjetljiva proračuna u Austriji, na nacionalnoj i lokalnoj razini te na razini provincija.²

² Za dodatne informacije vidi <http://www.imaggendermainstreaming.at/>.

Postavljanje rodno osjetljiva proračuna na zakonodavnu razinu

Austrija

Najnovija izmjena Saveznog ustava (članak 13.(3), siječanj 2008.) obvezuje vladina tijela na svim razinama da budu usmjerena na ravnopravnost spolova u kontekstu upravljanja proračunom. Savezni proračun za 2009. godinu uvest će rodnu komponentu na temelju tog članka. Dr. Elfriede Fritz iz Saveznog ministarstva financija u Austriji kaže: „Sada imamo vrlo dobru pravnu osnovu za uvođenje rodno osjetljiva proračuna, ali za njegovu su provedbu potrebni politička volja, razumijevanje i suradnja stručnjaka i stručnjakinja s raznih područja i na različitim razinama.”

Važno je primijetiti da je zakonodavstvo koje u Austriji predviđa donošenje rodno osjetljiva proračuna uvedeno u kontekstu reforme proračunskog prava. U okviru donošenja proračuna na temelju rezultata, cilj ravnopravnosti spolova treba ići rame uz rame s ciljevima postizanja jačnosti, učinkovitosti i odgovornosti kad je riječ o upravljanju javnim sredstvima u stvaranju javnih usluga. To znači da se ravnopravnost spolova stavlja na „istu pravnu razinu kao i cilj postizanja makroekonomske ravnoteže i održivih financija“ (Klatzer, 2008).

Nov režim proračuna na temelju rezultata, s naglaskom na cilju postizanja ravnopravnosti spolova, treba se uvesti do 2013. godine.

Belgija

Tijekom mandata kao predsjedajuća Europske unije u 2001. godini, Belgija je, u suradnji s OECD-om, UNIFEM-om i Nordijskim vijećem ministara, održala konferenciju na visokoj razini pod naslovom *Jačanje gospodarskog i financijskog upravljanja: prema donošenju rodno osjetljiva proračuna*. Ta je konferencija potaknula niz novih inicijativa vezanih za uvođenje rodno osjetljiva proračuna diljem Europe, uključujući i jednu u Belgiji.

Cilj belgijske inicijative bio je istražiti vjerojatnost uvođenja rodno osjetljiva proračuna u službe savezne belgijske vlade i u njihove aktivnosti. U Belgiji je 2007. godine donesen Zakon o uvođenju rodno osviještene politike, koji je utro put za uvođenje rodno osjetljiva proračuna

u cjelokupni sustav. Među odredbama toga zakona stoji da svako ministarstvo treba do pojedinosti navesti izdatke za aktivnosti namijenjene ostvarivanju ravnopravnosti između žena i muškaraca. Takav dokument na razini ministarstva potrebno je priložiti nacrtu proračuna što se podnosi Ministarstvu financija i koji će se konačno priložiti u obliku bilješke o rodnoj raspodjeli pri donošenju saveznog proračuna. Zakoni nalažu određivanje strateških ciljeva ravnopravnosti spolova i izbor prioritetnih postupaka na početku vladina mandata. Također obvezuju ministarstva na primjenu pristupa rodno osviještene politike pri dodjeli ugovora na razini vlade.

Dok okružnica proračuna za 2009. godinu govori o načelu uvođenja rodno osjetljiva proračuna i pripadajućoj pravnoj obvezi, aktivnosti koje se zahtijevaju ograničene su na izobrazbu i senzibilizaciju mjerodavnih dužnosnika. Tijekom 2009. godine očekuje se da će svako ministarstvo provesti potpunu rodnu analizu, rezultati koje će pomoći pri izradi rodne bilješke proračuna za 2010. godinu.

U Belgiji je odgovornost dana Institutu za ravnopravnost žena i muškaraca, koji će voditi i podržati provedbu zakona. Njegov rad, koji je već uvelike u tijeku, uključuje izradu programa i provođenje izobrazbe, izradu priručnika i kontrolnih popisa te razvoj instrumenata i metoda. Važna upravljačka struktura koja se spominje u zakonodavstvu Međuresorna je skupina za koordinaciju, a sastoji se od viših službenika iz svakoga ministarstva; Institut je također zastupljen u toj skupini i djelovat će kao tajništvo.

40

Što se tiče podataka i pokazatelja, zakon predviđa izradu statistike prema spolu u svim područjima te izradu pokazatelja prema spolu. Oblik i sadržaj izvješća za procjenu učinka, pod nazivom „rodna provjera“ (engl. *gender test*), još treba prihvatiti vlada.

Iako u Španjolskoj postoje određeni zakonodavni temelji za rodno osjetljive proračune, oni još nisu dovoljno razvijeni. Članak 15. Ustavnog zakona 3/2007 koji se bavi djelo-

Španjolska

tvornim mjerama za ostvarivanje ravnopravnosti spolova propisuje da vlade moraju aktivno uključiti načelo ravnopravnosti pri donošenju i provođenju svojih zakonodavstava, pri definiranju proračunskih javnih politika na svim područjima te pri provođenju svojih aktivnosti u cjelini. Odredba iz travnja 2007. godine, koja propisuje pravila za pripremu Općega državnog proračuna za 2008. godinu, određuje da funkcije Odbora za analizu programa uključuju „analizu učinka programa izdataka na ravnopravnost spolova“. Međutim, kako bi se to u potpunosti provelo, potrebno je konkretnije pravno uređenje tog pitanja.

To je pitanje najbolje razrađeno u propisu kojim je Vijeće ministara u ožujku 2005. godine prihvatilo Plan za ravnopravnost spolova (Odredba APU/526/2005). Neke od mjera koje su tom naredbom usvojene odnose se na statističke i informacijske sustave koji moraju omogućiti primjenu politika za ravnopravnost spolova na područja fiskalne i proračunske politike. Propis predviđa nove pokazatelje razvrstane prema spolu za donošenje proračunskih programa, preispitivanje i primjenu rodne komponente u standardnim modelima samoprocjene za plaćanje poreza, pristojbi i naknada za javne usluge te, posebno važno, pregled statistike kako bi bilo moguće odrediti koje bi pokazatelje trebalo razvrstati prema spolu.

Kao što je spomenuto, iako trenutačno stanje zakonodavstva u Španjolskoj nije zadovoljavajuće, postoje značajni propisi koji uređuju postupanje s podacima. Prema preporuci Ženskog instituta, Povjerenstvo za statistiku pri Ministarstvu socijalne skrbi dalo je prioritet perspektivi ravnopravnosti spolova, što je istodobno pridonijelo osvješćivanju javnosti na tom području. Na temelju te inicijative, Opservatorij za ravnopravnost odlučio je osnovati novu statističku skupinu sa zadatkom da istraži u kojoj mjeri treba promijeniti postojeću statistiku, osim što je treba razvrstati prema spolu. To bi moglo biti vrlo važan napredak u prepoznavanju složenosti podatkovnih sustava kako bi se na odgovarajući način razotkrile rodne dimenzije.

U Andaluziji zakonodavstvo koje je stupilo na snagu u prosincu 2003. godine propisuje procjenu utjecaja na spolove svih prijedloga zakona i propisa. U odnosu na proračun autonomne zajednice, zakonodavstvo omogućuje osnivanje novog odbora pri Ministarstvu gospodarstva i financija, koji će, uz sudjelovanje Ženskog instituta iz Andaluzije, raditi na pripremi procjene prethodnog nacrtu proračuna. Odbor „će promicati i poticati pripremu prethodnih nacrtu iz perspektive ravnopravnosti spolova u različitim ministarstvima i provedbu revizija ravnopravnosti spolova u ministarstvima, trgovačkim društvima i tijelima regionalne vlade Junta de Andalucia“ (članak 139. Zakona 18/2003).

Vlade diljem svijeta provode reformu svojih proračunskih procesa te se sve više primiču nekoj vrsti proračuna na temelju rezultata (Sharp, 2003). Kako se sustavi i procesi mijenjaju iz temelja i kako se novi podaci ugrađuju u nove modele, tako se ukazuje sve više prilika za uključivanje rodni pitanja. Kao što je već spomenuto, Austrija uvodi rodno osjetljiv proračun u svoj nov pristup planiranju proračuna na temelju rezultata, koji bi trebao postati operativan do 2013. godine. Grad München još je jedan takav primjer. Ondje je 2006. godine počeo rad na pronalaženju načina na koji bi se podaci i usluge mogli smisljeno povezati s planiranjem proračuna. To se događa u kontekstu reforme javne uprave i novog općinskog računovodstvenog sustava. Postoji volja da rodno osviještena politika i rodno osjetljiv proračun budu sastavni dio procesa od samoga početka. Programi izobrazbe koji se upravo provode usredotočeni su na analizu ciljnih skupina, vrednovanje i tumačenje statističkih podataka i rezultata anketa te na izradu pokazatelja uspješnosti. U svim tim tematskim područjima dotaknut će se i pitanje ravnopravnosti spolova. U knjizi *Budgeting for Equity* (Proračunom prema ravnopravnosti) Rhonda Sharp istražuje mogućnosti za uvođenje rodno osjetljiva proračuna u okviru uvođenja proračuna na temelju rezultata (za više pojedinosti vidi str. 43.).

Povezivanje rodno osjetljiva proračuna s procesima reforme proračuna

42

Obračun troškova je koristan instrument za pripremu proračuna i za određivanje jesu li proračunska sredstva dovoljna za ostvarivanje ciljeva pojedinih proračunskih pozicija. Postoji niz načina na koje se može izraditi takav instrument. Ako, primjerice, znamo da je X ljudi primilo neku uslugu putem određene proračunske pozicije te ako je stanovništvo poraslo za Y%, a trošak usluge povećao se za Z%, onda je potrebno izvesti jednostavnu računsku operaciju kako bismo odredili kolika su proračunska sredstva potrebna za osiguravanje te usluge.

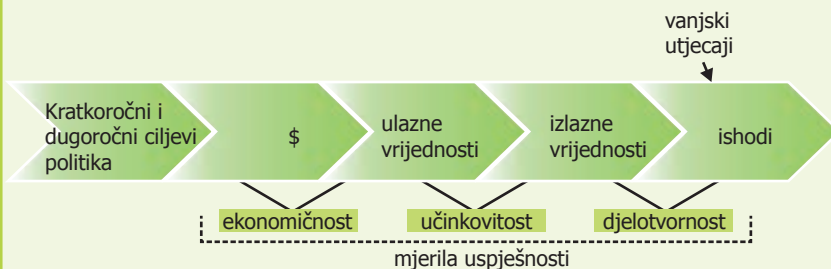
Obračun troškova

Rodno osjetljiv proračun u okviru donošenja proračuna na temelju izlaznih vrijednosti i ishoda (Sharp, 2003)

Motivirane željom da budu jasne i učinkovite, mnoge zemlje prihvaćaju donošenje proračuna usmjerenog na rezultate. To skretanje s metode donošenja proračuna prema pozicijama i stavkama dovelo je do niza različitih rješenja, uključujući donošenje proračuna na temelju aktivnosti, na temelju programa ili na temelju izlaznih vrijednosti i rezultata. Općenito govoreći, ovaj pristup pretpostavlja uključivanje informacija o rezultatima rada u proračunski proces, što bi trebalo utjecati na odluke o proračunu.

U nastavku prikazan dijagram pokazuje kako se mjerila uspješnosti „3E“ (iz engl. *economy* (ekonomičnost), *efficiency* (učinkovitost), *effectiveness* (djelotvornost)) primjenjuju u sklopu konvencionalnog okvira donošenja proračuna na temelju izlaznih vrijednosti i ishoda:

- ulazne se vrijednosti mjere prema gospodarstvenim pitanjima,
- izlazne se vrijednosti mjere prema njihovoj učinkovitosti,
- uspješnost ishoda mjeri se u odnosu na njihovu djelotvornost.



U knjizi *Proračunom prema ravnopravnosti* Rhonda Sharp istražuje mogućnosti u sklopu ovog okvira za uvođenje rodno osjetljiva proračuna i upozorava na tri dimenzije tog zadatka:

- uključivanje mjera prema spolu za ulazne vrijednosti, izlazne vrijednosti i ishode;
- dodavanje pravednosti kao pokazatelja uspješnosti – to je četvrti „E“ (iz engl. *equity*) koji treba dodati postojećim mjerilima ekonomičnosti, učinkovitosti i djelotvornosti;
- radikalna kritika konvencionalnog proračuna koji se temelji na izlaznim vrijednostima i ishodima kako bi se omogućila izrada pokazatelja uspješnosti koji bi mogli pratiti napredak prema ostvarivanju ravnopravnosti spolova.

Dodavanje četvrtog „E“ je izazov, posebno stoga što se mjerenje postojećih „3E“ provodi na funkciji omjera, tako da se ekonomičnost ulaznih vrijednosti odnosi na minimum troškova, učinkovitost se odnosi na omjer ulaznih i izlaznih vrijednosti, a djelotvornost na omjer izlaznih vrijednosti i ishoda. Ipak, Sharp izlaže konkretne primjere načina na koji se pokazatelji pravednosti mogu uvesti u sve tri faze proračunske aktivnosti.

Primjena vježbe obračuna troškova u kontekstu ravnopravnosti zahtijeva složeniji analitički okvir. Primjerice, razmatranje svega što je uključeno u trošak primjerenog suzbijanja nasilja u obitelji, osiguravanja da muškarci

koriste usluge za rano otkrivanje raka, svima dostupnog obrazovanja – za takav obračun troškova potreban je širi raspon informacija. U kontekstu rada na razvoju u drugim zemljama primjeri takvih obračuna troškova uključuju određivanje troškova provedbe Milenijskih razvojnih ciljeva, pružanja usluga osobama koje pripadaju rizičnim skupinama kad je riječ o zarazi HIV-om ili obolijevanju od side, ili pokušaj zadovoljavanja potreba raseljenog stanovništva.

U Europi se obračunima troškova služe organizacije civilnog društva, a rezultati se koriste kao sredstvo za zagovaranje.

Vrlo se često obračuni troškova oblikuju na temelju tradicionalnog odgovora na proračun koji pripremaju organizacije socijalnih partnera i ostalih skupina civilnog društva. Standardizacija i korelacija vrsta informacija kojima se koriste različiti sudionici je izazov. Sudjelovanje širega kruga stručnjaka važno je radi uspostave vjerodostojnosti u odnosu prema vladinim ministarstvima.

Prijedlog ženskoga proračuna koji je uveden na raznim razinama vlasti u Australiji 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća prva je inicijativa poduzeta za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Otada se taj model primjenjuje i u drugim zemljama. U Francuskoj je 2000. godine uveden *Le Jaune budgétaire*. Riječ je o aneksu godišnjeg proračuna koji prikazuje i analizira učinak proračuna na muškarce i žene, a „rodna bilješka“ koju predviđa novo belgijsko zakonodavstvo oblik je prijedloga ženskog proračuna. Načini na koji su ti prijedlozi napisani te broj pojedinosti i upotrijebljenih izvora podataka razlikuju se.

Određivanje prijedloga ženskog proračuna

44

Odgovornost za pružanje informacija na resornoj razini imaju ministarstva. To je prilika da vladina ministarstva strateški ispituju svoje sposobnosti te da rade na uspostavi rodne osjetljivosti na razini cijelog sustava. Uključivanje podređenih tijela u izradu procjene učinka omogućuje dobivanje točnije slike izlaznih vrijednosti i ishoda, što također potiče i olakšava angažman sustava u cjelini.

Četvrti instrument u sklopu instrumenata Tajništva Commonwealtha (vidi str. 35.) određuje rodno mjerodavne

kategorije koje trebaju odmah biti dostupne na mjerodavnim proračunskim pozicijama ministarstava. Izvješće Ujedinjenih naroda o napretku prema Platformi za djelovanje iz Pekinga redovito sadrži popis svih vladinih aktivnosti namijenjenih ženama. Određivanje izvora financiranja tih mjera korisno je i u odnosu na sigurnost i trajnost takvog financiranja. Mnogi programi namijenjeni ženama financiraju se putem fondova Europske unije koji su često vremenski ograničeni.

Cilj bi trebao biti godinu za godinom unapređivati kvalitetu analize koja bi nužno morala sadržavati povratne informacije korisnika i analizu nezavisnih stručnjaka i stručnjakinja te zagovornika i zagovornica ravnopravnosti spolova.

Rodno osjetljiv proračun na razini resora/ministarstva

Posao uvođenja rodno osvijestene politike

Na ovoj će se razini odvijati većina posla vezana za uvođenje rodno osjetljiva proračuna – riječ je o razini ispod one na kojoj su donesene političke odluke o proračunu, a iznad one na kojoj se najlakše provodi rodna analiza potrošnje. To je vitalno središte za posao uvođenja rodno osjetljiva proračuna – postoji linija odgovornosti i ovlasti koja se proteže u oba smjera. S ove se razine može utjecati na odluke o godišnjem proračunu koje donosi ministarstvo financija. U drugom smjeru, vladina ministarstva provode nadzor nad svojim podređenim tijelima te su, dakle, u mogućnosti pokrenuti, podržati i koordinirati uvođenje rodno osjetljiva proračuna kroz cijeli raspon svojih rashodovnih ovlasti.

Većina posla na donošenju rodno osjetljiva proračuna napravljena je na razini programa ili na razini regionalne, lokalne samouprave, uz čest angažman ministarstvima podređenih tijela. O nalazima i poukama što proizlaze iz takvih pilot-inicijativa treba izvijestiti više razine odlučivanja želi li se utjecati na sustavne promjene. Ako ministarstva nemaju sposobnost iskoristiti te nalaze i djelovati na temelju njih, ako sustavi ne postoje ili nisu u mogućno-

sti pružiti potporu nižim razinama odlučivanja, velika je opasnost da posao uvođenja rodno osjetljiva proračuna nikada ne prijeđe fazu programa.

Posao se na ovoj razini, ako se održava, tj. ako se uvede u sva područja djelovanja, treba usredotočiti na promjene u razvoju organizacije iz perspektive uvođenja rodne osjetljivosti u rad ministarstva.

Kao što je već navedeno (*Kako uvoditi rodno osjetljivo proračun*, str. 10. i sljedeća), to znači proučavanje sustava i procesa, uloga i odgovornosti, nedostataka i zahtjeva vezanih uz podatke, načina na koji su ciljevi ravnopravnosti spolova pretočeni s nacionalne razine, izgradnje znanja i sposobnosti o ravnopravnosti spolova – ukratko, cijele infrastrukture koja je potrebna za uvođenje rodno osjetljiva proračuna u sva područja djelovanja.

Dobar bi početak bio procijeniti rodnu pripravnost kako kadrova tako i sustava. Revizija ravnopravnosti spolova kroz sva ministarstva otkrit će područja na kojima treba poduzeti određen posao, a pridonijet će i podizanju svijesti o rodnim pitanjima.

Revizija ravnopravnosti spolova

Ispitivanje načina na koji je vladina politika o ravnopravnosti spolova preoblikovana na razini ministarstva bila bi dobra polazna točka:

- ◆ Ima li politika na ovoj razini formulirane ciljeve?
- ◆ Postoje li kratkoročni ciljevi vezani za te dugoročne ciljeve?
- ◆ Prati li se napredak?
- ◆ Jesu li sva ministarstva upoznata s tom politikom?
- ◆ Na koji se način politika priopćava podređenim tijelima?
- ◆ Ukratko, koji su mehanizmi za operacionalizaciju nacionalne politike za ravnopravnost spolova – kako bi ona postala mjerodavnom?

Usklađivanje politike s potrošnjom

U sklopu procesa revizije korisno je istražiti odnos između proračunskih odluka i odluka o politikama/programima. Kao što je prije spomenuto u ovoj publikaciji, na donošenje rodno osjetljiva proračuna često se gleda kao na način premošćivanja jaza između ta dva područja kako bi se osiguralo da raspodjela sredstava bude u skladu s ciljevima politika te da bude odgovarajuća za ostvarivanje programa. Uključivanje kadrova koji se bave politikama i pružanjem usluga u odlučivanje o raspodjeli sredstava dio je procesa uvođenja rodno osviještene politike.

U Italiji, u kojoj još nije bilo inicijative na državnoj razini, (od 2006.) postoji mreža koja okuplja dvanaest provincija i devet općina s ciljem razmjene iskustava i promicanja prakse uvođenja rodno osjetljiva proračuna.

Rodno osjetljiv proračun na regionalnoj/lokalnoj razini

Organizacija decentralizacije vlasti razlikuje se diljem Europe. Vrsta i udio ovlasti prenesenih na regionalnu i lokalnu razinu, posebno u fiskalnoj politici, utjecat će na sposobnost prihvatanja rodno osjetljiva proračuna. U području reforme javnih financija na decentralizaciju se gleda kao na nešto što nudi mogućnost veće jasnosti i potencijal koji omogućuje izravnije sudjelovanje na lokalnim razinama. Regionalna i lokalna samouprava mogu bolje reagirati kad je riječ o javnim politikama i pružanju usluga. Loša je strana to što lokalne samouprave obično sprječava nedostatak sredstava i pritisak da se prednost dade rješavanju problema siromaštava.

Eksperimentiranje rodno osjetljivim proračunom razvilo se na regionalnim i lokalnim razinama nekolicine europskih zemalja. Postoji cijelo bogatstvo spoznaja što proizlaze iz niza inicijativa, koje nećemo spominjati u sklopu ove publikacije, ali koje zaslužuju komparativna istraživanja i šire razmatranje. Međunarodna konferencija koju su u lipnju 2008. godine zajednički organizirale Općinska uprava Bilbaa i Regionalna uprava Biscaya, u suradnji s Europskom mrežom za rodno osjetljiv proračun, primjer je razmjene iskustava u Europi.

(<http://www.generoypresupuestos.net/>).

Metoda mreže iz Siene

Ovo je jedna od prvih revizija ravnopravnosti spolova (pojam revizija ravnopravnosti spolova u Italiji se upotrebljava kada se govori o uvođenju rodno osjetljiva proračuna) u Europi, koja se provodi na malim zajednicama. Sudjelovalo je osam općina (*commune* ili općina najmanja je administrativna jedinica u Italiji). To je bila vladina inicijativa – što znači da civilno društvo nije bilo uključeno – koja je provedena uz pomoć triju akademskih stručnjakinja.

Metodologija je, slično prethodnim revizijama ravnopravnosti spolova, obuhvaćala:

- izradu popisa kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja radi procjene pravednosti i djelotvornosti iz perspektive ravnopravnosti spolova;
- usporedbu pokazatelja s postavljenim mjerilima;
- analizu povezanih izdataka u slučajevima kad je bilo naznaka nezadovoljavajućih rezultata.

Od posebnog je interesa u ovome primjeru usvojena metoda mreže. Povezivanje zajednica bio je pokušaj rješavanja teškoća koje su postojale u prethodnim projektima revizije ravnopravnosti spolova. Radna skupina sastavljena od jedne osobe iz svake općine, pod vodstvom stručnjakinja, prisustvovala je nizu od pet sastanaka. Svaki je sastanak organiziran s nekom temom; stručnjakinje su kao temu predložile pomirenje posla i obitelji (na jednom se govorilo o brizi o djeci, a na drugom o brizi o starijima) i osnaživanje spolova, a službenici i službenice iz općina kao temu su odabrali imigraciju.

Svaki je sastanak počeo izlaganjem stručnjakinja. Ti su se sastanci pokazali izuzetno vrijednima u smislu osvješćivanja i razvoja temeljnih znanja vezanih uz rodna pitanja. Na svakom su sastanku sudionice i sudionici dobili i upitnik u kojemu su se tražile kako kvantitativne tako i kvalitativne informacije o lokalnim uslugama, a trebali su ga vratiti na sljedećem sastanku.

Najvažniji dio bio je usporedna analiza na temelju podataka prikupljenih iz općina. Ključna je bila sposobnost izrade lokalnog mjerila prema kojemu se mogla mjeriti uspješnost uprava. Stručnjakinje su spomenule potrebu da se nacionalna ili međunarodna mjerila usvoje u sklopu drugih projekata, dok su vrijednosti lokalnih mjerila mnogo značajnije. Primjerice, primijetiti da postoji raspon od 21 posto u udjelu djece koja su primljena u jaslice u općinama jače djeluje na lokalne službenike nego saznavanje rezultata Danske kad je riječ o istom pitanju. Usporedba omogućuje i izradu kontrolnih popisa o kvaliteti usluga. To što jedna općina pruža uslugu koja nije na raspolaganju u drugoj zahtijeva objašnjenje, što znači veću jasnost odluka koje donose lokalne samouprave. U sklopu izlaganja s temom imigracija stručnjakinje su se mogle pozvati na nedavno istraživanje koje je pokazalo da se, općenito govoreći, imigrantice mogu podijeliti u dvije kategorije, što znači da imaju različite potrebe. Jedna je skupina osjećala potrebu da se integrira, dok je druga skupina željela ostati u vezi s obiteljima u zemlji podrijetla i uštedjeti što više novca. Koristeći se tim informacijama, lokalni službenici i službenice mogli su razmišljati o prikladnim rješenjima za hvatanje u koštac s tim problemom.

Izazovi

- Pristup lokalno mjerodavnim podacima
- Nacionalna statistika ne iskazuje podatke na mikrorazini
- Različita dostupnost i kvaliteta regionalnih podataka

Još su jedan takav primjer lokalna i regionalna inicijativa za izradu rodno osjetljiva proračuna u Španjolskoj. Takve mogućnosti umrežavanja važne su za ljude koji se bave praksom unutar i izvan vlade te su sastavni dio ukupnog rada na uvođenju rodno osjetljiva proračuna.

Rodno osjetljiv proračun na razini programa

Možda upravo na ovoj razini, odnosno kad je raspodjela sredstava namijenjena određenom programu ili shemi, analiza iz perspektive ravnopravnosti spolova postaje najjednostavnija. U planiranju programa trebalo je evidentirati osobine ciljne skupine. Jednako tako, očekivalo bi se da budu evidentirane i temeljne osobine korisnika. Ipak, nedostatak podataka prema spolu može onemogućiti provedbu analize koristi. U primjeru programa potpore malim poduzetnicima i poduzetnicama nije bilo moguće odrediti koliko poduzeća koja vode žene i koliko poduzeća koja vode muškarci dobivaju potporu putem programa. Djelomična je slika dobivena iz informacija prikupljenih vrednovanjem programa. To, međutim, nije bilo zadovoljavajuće. Pozitivna vrijednost ove inicijative za uvođenje rodno osjetljiva proračuna bila je u tome što su uvedeni sustavi koji će taj podatak moći prikupiti za sve buduće projekte.

Vrlo je često analiza na programskoj razini usmjerena na procjenu mjere u kojoj su u programu artikulirani ciljevi ravnopravnosti spolova i mjere u kojoj su ti ciljevi ostvareni. Za provedbu takve analize važno je imati što je moguće više podataka o ciljnoj skupini. Tako će, primjerice, ako je program namijenjen nezaposlenim mladim ljudima, a provodi se na lokalnoj razini, biti potrebno izraditi demografski profil nezaposlenih mladih ljudi za svako lokalno područje. Osim što bi se njome prikupili podaci o spolu, dobi, obrazovanju i sl., o invaliditetu, etničkom podrijetlu ili jeziku, analiza bi mogla upozoriti i na moguće prepreke pristupu zaposlenju kojima će se trebati pozabaviti.

Pri odabiru programa koji bi se trebali podvrgnuti analizi radi uvođenja rodno osjetljiva proračuna, jedna je od strategija utvrditi koliko je neki sklop programa mjerodavan

za spolove te ih ocijeniti prema prioritetima, tj. odabrati programe s najvećim potencijalom za uvođenje pozitivnih promjena u odnosu na ravnopravnost spolova. Iako takav pristup ima jasne prednosti, potrebno je prepoznati činjenicu da rodno osjetljiv proračun pruža priliku svim programima javnog sektora da postignu bolje rezultate te da pridonese ishodima ravnopravnosti spolova, kad ih se provodi iz rodne perspektive.

Usporedna analiza s drugim povezanim programima pružila bi jasniju sliku stvarnog učinka u odnosu na ravnopravnost spolova. Takva bi komparativna analiza bila moguća u nekom tijelu koje bi bilo odgovorno za niz programa. Proširenje usporedne analize na resornu i međuresornu razinu omogućit će stvaranje šire slike za utvrđivanje uspjeha i jazova te, po potrebi, za preraspodjelu sredstava među resorima.

Od najveće je važnosti da osobe mjerodavne za financije i osobe mjerodavne za usluge/programe rade zajedno kako bi razvile modela podijeljene odgovornosti za postizanje ciljeva ravnopravnosti spolova. Pri uvođenju promjena u raspodjeli sredstava mogu se pojaviti određena ograničenja kao reakcija na rodno osjetljivu analizu, a sustav za donošenje odluka mora postati prilagodljiv u interesu postizanja boljih rezultata.

Korisničke procjene koristan su instrument na ovoj razini, kao i konzultacije sa širom ciljnom skupinom. Stalno građenje i širenje profila ciljnih skupina s naglaskom na njihovim rodnim potrebama omogućit će kontinuirano usavršavanje ciljeva.

GenderAlp

GenderAlp je transnacionalni projekt u sklopu programa EU Interreg, koji okuplja dvanaest partnerskih gradova i regija iz Austrije, Italije, Njemačke, Francuske i Slovenije te dvanaest gradova i regija sa statusom promatrača, a usmjeren je na temu primjene rodno osjetljiva pristupa na prostorno planiranje i javne proračune. Njegov je glavni cilj bio promicati donošenje rodno osjetljiva proračuna u svrhu provođenja rodno osviještene politike. Projekt je bio namijenjen javnim zastupnicima i upravi na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini s ciljem razvoja temelja znanja i niza alata i metodologija. (Vidi www.genderalp.com za više pojedinosti.)

Jedan od projekata koje je proveo GenderAlp uključivao je Genovu, München, Gornju Austriju, Monferrato Roero i Salzburg. Cilj je bio razviti metodologiju za rodno osjetljivu analizu. Projekt je počeo utvrđivanjem dvaju glavnih pitanja:

- ◆ Koje su potrebe građanki i građana?
- ◆ Na koji način uprava zadovoljava potrebe žena i muškaraca:
 - političkim izborima,
 - obvezama ostvarenim u sklopu proračuna,
 - ponuđenim uslugama?

Radi izrade socijalno-ekonomskog profila stanovništva, uspostavljene su četiri dobne kategorije:

- ◆ briga za djecu i adolescente 0 – 19,
- ◆ pomirenje posla i obitelji 20 – 59,
- ◆ skrb i podrška 60 – 79,
- ◆ briga za starije osobe.

Nakon što je uspostavljena shema za kontekstualnu analizu stanovništva, idući je metodološki korak bio odrediti pokazatelje u odnosu:

- ◆ na izravna rodna pitanja,
- ◆ na neizravna rodna pitanja,
- ◆ na rodna pitanja vezana uz okoliš.

U kontekstu transnacionalnog projekta izazov je bio pronaći zajedničku podlogu za statistiku prema spolu.

Pilot-projekt za uvođenje rodno osjetljiva proračuna

Većina se posla na izradi rodno osjetljiva proračuna do sada obavljala putem pilot-projekata; u nekim su ih slučajevima pokretale organizacije civilnog društva, a u drugima ministarstva ili vladina tijela. U drugom slučaju, projekt se obično naručuje na poticaj civilnog društva. Najčešće je obilježje takvih projekata rodno osjetljiva analiza rashoda.

Pilot-projekt vezan za rodno osjetljiv proračun pruža priliku za upoznavanje s mogućnostima rodno osjetljiva pristupa; to je posebno slučaj sa službenicama i službenicima u upravi koji ili ne smatraju rod pitanjem što se tiče njihova područja rada ili imaju stav da proračun ima rodno neutralan učinak. Pilot-projekt, dakle, postaje važan način osvješćivanja i poticanja na preispitivanja pretpostavki, što je opet važna polaznica za rad na uvođenju rodno osviještene politike.

Raspon i kvaliteta analize, stupanj učenja, nastavak rada, sve to ovisi o političkoj podršci i količini sredstava uloženi u projekt. Mnoga se pilot-istraživanja, unatoč činjenici što daju važne rezultate i potiču nova žarišta, ne nastavlja ju. To često može značiti da se spoznaje gube ili, što je još lošije, da umjesto napredovanja prema uvođenju rodno osviještene politike, takva izgubljena prilika može čak biti i korak nazad.

Od vitalne je važnosti za bilo koji pilot-projekt podrška s visokih razina odlučivanja. S obzirom na to da se mnogi pilot-projekti provode na razini programa, moglo bi se smatrati da nije potrebna podrška ministarstva. Međutim, ako od samog početka postoji potpora ministarstva, prilike za širenje rezultata i osiguravanje nastavka projekta postaju izvjesnije. Jednako tako, ako se pozove vladino ministarstvo da pokrene ili podrži neki pilot-projekt, vjerojatno će se privući određena pozornost, što je samo po sebi korisno. Sve je u planiranju, a planiranje svega važno je već u samom startu. Tijekom planiranja treba voditi računa o sljedećem:

- ♦ Planirati tako da se znanje usvaja, asimilira i širi. Pilot-projekt donijet će spektar informacija o ravnopravnosti spolova koje treba vratiti kroz sustav u obliku povratnih informacija. Razmisliti kako će se dokumentirati pilot-projekt te koji kanali za davanje povratnih informacija postoje, a idu sve do vrha sustava.
- ♦ Strateški odabrati područja za analizu koja će rezultirati spoznajama što pružaju nove uvide, koja su mjerodavna, kojima bi ravnopravnost spolova mogla biti prioritet i koja je moguće ostvariti relativno jednostavno. Postoji tendencija biranja područja u kojima je mjerodavnost za ravnopravnost spolova najistaknutija. Međutim, moglo bi biti korisno odabrati područje u kojem ta mjerodavnost nije toliko očigledna te na taj način proširiti znanje o ravnopravnosti spolova.
- ♦ Već u startu planirati ono što će slijediti nakon pilot-projekta, što će mu osigurati kontinuitet te tako dati moguć doprinos uvođenju rodno osviještene politike.
- ♦ Potrebno je osigurati financiranje pilot-projekta kako bi bilo moguće nabaviti potrebne resurse. Potrebno je angažirati znanje o ravnopravnosti spolova koje će pružiti podršku i usmjeravati analizu, za što također treba osigurati sredstva.
- ♦ Osim podrške s vrha, osoblje ima zadatak nadzirati provođenje pilot-projekta, što opet podrazumijeva izobrazbu kadrova ili mentorstvo kako bi za to bili prikladno osposobljeni.
- ♦ Uključiti raznovrsne kadrove, koji zastupaju što je više moguće područja unutar organizacije, iz područja proračuna, politike, korporativnih poslova, informatike i sustava, usluga, vrednovanja itd. Ako će se u organizaciji uvesti promjene na svim glavnim područjima, onda svi moraju znati koja je njihova uloga i kako mogu uklopiti te promjene. Angažiranje svih čimbenika od samog početka olakšat će promjene, a oni će moći pridonijeti motrištem iz svoga konkretnoga stručnog područja.
- ♦ Uključiti civilno društvo. Donošenje rodno osjetljiva proračuna znači demokratizaciju vlasti, a u odnosu na ciljeve ravnopravnosti spolova znači povećanje sudjelovanja žena. Civilno se društvo u pilot-projekt uvođenja rodno osjetljiva proračuna može uključiti na više načina: može se zatražiti stručno znanje od skupina koje

zastupaju ženska prava; može se osnovati fokusna skupina žena na koje izravno utječe proračunska pozicija, odnosno program obuhvaćen analizom; može se savjetovati sa stručnjacima i stručnjakinjama za ravnopravnost spolova iz akademskih krugova; mogu se uspostaviti mehanizmi putem kojih se može zatražiti doprinos organizacija koje se bave rodno osjetljivim proračunom iz krugova civilnog društva.

Uloga civilnog društva

Uvod

Civilno je društvo bilo pokretač rada na rodno osjetljivu proračunu u Europi. Postoji mišljenje da su rodno osjetljivi proračuni diljem svijeta nastali iz praktične feminističke politike (Sharp i Broomhill, 2002). U sklopu napora koji su od vlada zahtijevali polaganje računa za njihova obećanja vezana uz ravnopravnost spolova, civilno se društvo trudilo promicati rodno osjetljive proračune kao način utjecanja na makroekonomsku politiku iz rodne perspektive. Razočarani neodgovarajućom provedbom rodno osviještene politike, mnogi zagovornici i zagovornice te aktivisti i aktivistice vjeruju da rodno osjetljiv proračun može pružiti analizu koja će zahtijevati promjene. Djelujući kao most između odluka o politikama i raspodjele sredstava, rodno osjetljiv proračun sa svojim naglaskom na slijedećnju novca može istaknuti slabosti politika za ostvarivanje ravnopravnosti spolova koje nisu popraćene odgovarajućim sredstvima.

Rana literatura o rodno osjetljivu proračunu raspravlja o kombinaciji sudionika koji se bave projektima uvođenja rodno osjetljiva proračuna diljem svijeta. Tamo gdje je rodno osjetljiv proračun ostavio najviše traga, to se dogodilo djelomično zahvaljujući suživotu civilnog društva koje je djelovalo „izvan“ vlade i skupini vladinih službenika i službenica „iznutra“. U mnogim je slučajevima došlo do bliske suradnje između tih dviju skupina sudionika uz razmjenu stručnih znanja i iskustava; u drugim je slučajevima vanjska skupina civilnog društva potaknula rad unutar uprave, ali je istodobno zadržala nezavisnost u smislu praćenja i davanja kritika.

Akademici i akademkinje imali su jednako značajnu ulogu, kao članovi i članice organizacija civilnog društva ili kao stručnjaci i stručnjakinje pojedinci. Dali su doprinos razvoju analitičkih metoda te svojom stručnošću pomogli službenicima i službenicama u upravi. Uloga akademika i akademkinja posebno je bila istaknuta u Italiji, u kojoj organizacije civilnog društva nisu tako snažno razvijene kao u drugim europskim zemljama. U Italiji je rodno osjetljiv proračun uveden na međunarodnom seminaru u Rimu koji su organizirale dvije akademkinje uz financijsku potporu Posebnog povjerenstva za jednake mogućnosti. S obzirom na to da se najveći broj projekata vezanih za rodno osjetljiv proračun u Italiji provodi u vladinim tijelima, akademici i akademkinje angažiraju se kao stručni savjetnici i stručne savjetnice za provođenje analize i pomaganja pri tumačenju rezultata.

Gledajući na daljnji razvoj i jačanje prakse donošenja rodno osjetljiva proračuna, praktičari pripadnici i pripadnice civilnog društva, znanstvenici i znanstvenice te aktivisti i aktivistice prepoznaju potrebu za boljim razumijevanjem načina na koji se planiraju nacionalni proračuni da bi se mogli bolje angažirati na proračunima i raspravljati s onima koji oblikuju proračun. Iako su opće informacije o spomenutim procesima vezanim uz godišnji proračun dostupne, postoji praznina u znanju o birokratskim tehničkim pojedinostima proračuna. Ključna dimenzija donošenja proračuna odnosi se na političke odluke vlade. Civilno društvo ima ulogu u tome što pokušava utjecati na te odluke u cilju boljeg promicanja ravnopravnosti spolova. Ipak, kad govorimo o svakodnevnom poslu raspodjele sredstava, potrebna je veća jasnost. Kao što državni službenici mogu imati koristi od stručnjaka za rodna pitanja iz krugova civilnog društva, bolja suradnja između civilnog društva i državnih službenika koristit će svima i olakšati promicanje prakse uvođenja rodno osjetljiva proračuna.

Funkcije civilnog društva mnogobrojne su i uključuju:

- ♦ izradu obrazloženja za uvođenje rodno osjetljiva proračuna
- ♦ prikaz analitičkih alata
- ♦ inicijative za educiranje javnosti

- ◆ lobiranje
- ◆ izradu obračuna troškova
- ◆ izobrazbu službenika i službenica u javnoj upravi i pružanje savjetodavnih usluga
- ◆ izradu alata i priručnika
- ◆ izradu izvješća iz sjene i ostale aktivnosti praćenja.

Zanimljivo je navesti primjedbu Rhonde Sharp i Broomhilla vezanu uz ulogu žena u zajednici, u sklopu rada na australskom rodno osjetljivu proračunu iz 1980-ih. U to su vrijeme vladina tijela na saveznom, državnim i teritorijalnim razinama preuzela praksu izrade prijedloga ženskog proračuna na temelju rodno osjetljive analize vladinih proračuna. To su bile prakse „unutar vlade“, a za njihovo postojanje i uspjeh bila je zaslužna ženska politička mašinerija, osnivanje koje je bilo rezultat ženskog pokreta i zalaganja nekih službenica, među kojima su bile mnoge feministice. Te „femokratkinje“, kako su ih nazvali, bile su pokretačice rodno osjetljiva proračuna. Međutim, možda su utjecale i na ograničen doprinos žena izvan vlade (Sharp i Broomhill, 2002). Iskustvo je pokazalo da je za pokretanje značajnih promjena u raspodjeli proračunskih sredstava potreban politički pritisak koji dolazi izvan vlade kako bi potaknuo tijek rada unutar vlade.

Rad sa zastupnicima i zastupnicama u parlamentu ključni je oblik rada na edukaciji i osvješćivanju koji provode organizacije civilnog društva. Zbog same prirode proračunskih procesa, u kojima je mjerodavno jedno ministarstvo i jedan ministar te u kojima odluke donosi nekoliko ljudi, parlamentarci, posebno oni iz oporbe, imaju malo informacija. Zbog toga su obično otvoreni da bi naučili kako djelotvorno intervenirati radi osporavanja odluka, predstavljanja novih analiza i osiguravanja jasnosti te da bi pokušali promicati interese javnosti. Mnogi zastupnici i zastupnice diljem Europe – vjerojatno u svim državama članicama Europske unije – sudjelovali su na seminarima i radionicama koje su organizirali i vodili članovi organizacija civilnog društva.

Na sljedećim stranicama navodimo niz organizacija civilnog društva koje su predvodile promicanje rodno osjet-

ljiva proračuna. Uz rad koji obavljaju u svom gradu ili zemlji, sve su članice Europske mreže za rodno osjetljiv proračun, koja je također prikazana. Riječ je o sljedećim organizacijama:

- ♦ Austrija – Watchgroup: Rod i javne financije (Watchgroup: Gender and Public Finance)
- ♦ Njemačka Savezna inicijativa za rodno osjetljiv proračun (German's Federal Gender Budget Initiative-Big Budget)
- ♦ Španjolska - Platforma za rodni učinak Ya (La Plataforma Impacto de Género Ya)
- ♦ Ujedinjeno Kraljevstvo – Ženska proračunska grupa (UK Women's Budget Group)
- ♦ Europska mreža za rodno osjetljiv proračun (EGBN-The European Gender Budget Network)

Austrija – Watchgroup: Rod i javne financije

Austrijska organizacija civilnog društva Watchgroup: Rod i javne financije svoje je aktivnosti počela 2000. godine. Otada je ta organizacija uspješna u poticanju NVO-a, oporbenih stranaka i vlada da se angažiraju na području pojma i prakse uvođenja rodno osjetljiva proračuna. Organizacija je 2002. godine objavila knjigu koja daje pregled međunarodnih iskustava u uvođenju rodno osjetljiva proračuna, prilagodila je pojmove austrijskom kontekstu i predstavila neke metode uvođenja rodnog pitanja u austrijski savezni proračun. Knjiga sadrži i poziv austrijskoj vladi na svim razinama – saveznoj, regionalnoj i lokalnoj – da pokrene smislene projekte za uvođenje rodno osjetljiva proračuna u svoju politiku i predložene načine kako to učiniti. Dala je i preporuke o načinima na koje se vladine politike trebaju promijeniti u cilju ostvarivanja veće ravnopravnosti spolova.

58

Rad organizacije Watchgroup temelji se na nekoliko važnih pretpostavki:

- ♦ Izrada rodno osjetljiva proračuna mnogo je više od rodne analize prihoda.
- ♦ Postupci vezani za proračune zahtijevaju veću jasnost i promjene kako bi omogućili veće sudjelovanje.
- ♦ Rezultati analize trebali bi voditi do alternativnih politika.

- ♦ Analiza bi trebala obuhvatiti cjelokupnu gospodarsku strategiju.
- ♦ Uvođenje rodno osjetljiva proračuna zahtijeva sudjelovanje civilnog društva.

Austrijska savezna vlada odlučila je uvesti rodno osjetljiv proračun 2004. godine. Kao odgovor na ono što je organizacija Watchgroup vidjela kao slabo planiranu vladinu inicijativu bez jasnih ciljeva, kojoj nedostaje znanja i vještina, neki članovi i članice organizacije stavili su svoje stručno znanje na raspolaganje i surađivali s dužnosnicima u vladi. Nedavna odluka organizacije bila je staviti jači naglasak na vanjsko lobiranje.

Zahvaljujući snažnom lobiranju organizacije Watchgroup i posebnoj prilici koja se pojavila, reforma proračunskih zakona u Austriji provedena 2007. godine uključivala je i normu vezanu uz uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Ravnopravnost žena i muškaraca ugrađena je u reformu na razini ustavnog zakona kao cilj, ali i kao temeljno načelo donošenja proračuna. Prema odredbi ustavnog zakona, sve razine vlasti moraju težiti stvarnoj ravnopravnosti žena i muškaraca.

Nedavno se organizacija Watchgroup opet usmjerila na istraživanje kako bi proširila bazu za uvođenje rodno osjetljiva proračuna s motrišta teorije demokracije, kao i s onoga ekonomske teorije.

Njemačka Savezna inicijativa za rodno osjetljiv proračun (Federal Gender Budget Initiative – (BigBudget)

59

Savezna inicijativa za rodno osjetljiv proračun (BigBudget), koja je rad počela 2006. godine, sastoji se od muškaraca i žena koji su neko vrijeme radili na uvođenju rodno osjetljiva proračuna na teoretskoj i praktičnoj razini kao konzultanti i konzultantice, znanstvenici i znanstvenice te politički aktivisti i aktivistice. BigBudget nastao je iz Inicijative za rodno osjetljiv proračun u Berlinu, a cilj mu je određivanje strategije za rodno osjetljiv proračun na saveznoj razini u Njemačkoj.

Ta inicijativa smatra da je uvođenje rodno osjetljiva proračuna odgovarajuća i ključna strategija za ostvarivanje ustavnog cilja ravnopravnosti spolova te Zajedničkih pravila postupka za saveznu vladu (GGO),³ koja uvode strategiju rodno osviještene politike. Inicijativa naglašava potrebu za procjenjivanjem utjecaja na spolove, za ispitivanjem poreznog sustava i svih prihoda (primjerice od privatizacije) te za analiziranjem budućih usmjerenja fiskalnih i makroekonomskih odluka kao čimbenika za rodno osjetljiv proračun.

Glavna područja djelovanja:

- ♦ lobiranje (uglavnom izjave za tisak)
- ♦ otvorena pisma
- ♦ doprinosi u obliku dodataka izvješćima iz sjene
- ♦ umrežavanje s ostalim nevladinim organizacijama.

Na početku je većina posla bila usmjerena na poticanje da se objavi studija izvedivosti za donošenje rodno osjetljiva proračuna njemačke savezne vlade, koja je napokon izdana u listopadu 2007. godine. Sada je glavni naglasak konačno stavljen na cilj provedbe predloženih koraka iz studije izvedivosti.

Osim toga, inicijativa aktivno sudjeluje na konferencijama i izlaže svoje stajalište vezano za rodno osjetljiv proračun. BigBudget je sastavni dio mreže sličnih skupina diljem Njemačke (vidi: <http://www.gender-budgets.de/>) te Europske mreže za rodno osjetljiv proračun.

Nedavno je Savezna inicijativa (kao i Berlinska inicijativa) izrazila zabrinutost da je posao koji se obavlja u vladi većinom tehnička vježba usmjerena na kvantitativnu analizu. Postoji osjećaj da se posao napravljen na uvođenju rodno osjetljiva proračun politizira te da je potrebno pronaći načine za uključivanje feminističke analize koja će poduprijeti rad u vladi. Osim na saveznoj razini, provedba rodno osviještene politike, koju je prethodna vlada aktivno slijedila, došla je do mrtve točke. Današnja poli-

³ Drugo poglavlje GGO-a kaže: „Ravnopravnost muškaraca i žena dosljedno je vodeće načelo i treba ga promicati kroza sve političke, zakonodavne i administrativne aktivnosti saveznih ministarstava u njihovim odnosnim resorima (uvođenje rodno osviještene politike).”

tika ravnopravnosti spolova koju provodi vlada svela se na područje pomirenja posla i obitelji. Rodno osviještene politike i rodno osjetljiv proračun, kao sustavne strategije za postizanje ravnopravnosti spolova – obveze koja je ugrađena u njemački Ustav – ne funkcioniraju.

Platforma za rodni učinak Ya

Platforma za rodni učinak Ya (La Plataforma Impacto de Género Ya) sastoji se od skupine feministica i ženskih kolektiva, odnosno udruga okupljenih oko određenog pitanja i regionalnih foruma. Osnovana je kao reakcija na neuspjeh španjolske vlade da objavi Procjenu utjecaja na spolove (PUS) državnog proračuna. Pravna obveza izrade PUS-a izrijekom je propisana Zakonom o utjecaju na spolove iz 2003. godine, a odnedavno i Zakonom o ravnopravnosti iz 2007. godine. Forum upozorava na činjenicu da vlada ni četvrtu godinu zaredom nije uspjela ispuniti svoju obvezu vezanu za Procjenu utjecaja na spolove kada je 30. rujna 2008. godine predstavila proračun španjolskom parlamentu.

Godine 2007. Platforma za rodni učinak Ya pokrenula je pravnu tužbu protiv vlade; tužbu je u to vrijeme odbacilo državno odvjetništvo, ali ju je kao pravno valjanu prihvatio Nacionalni sud u Španjolskoj (Audiencia Nacional).

To je pitanje privuklo priličnu medijsku pozornost kad je proračun predstavljen parlamentu 2008. godine. S obzirom na to da je za izradu PUS-a bilo mjerodavno Ministarstvo financija, rasprave u medijima pozivale su se na kontakt iz Ministarstva za ravnopravnost, što je rezultiralo zakasnjelom objavom PUS-a.

Pozornost medija korisna je za osvješćivanje javnosti o tom pitanju, što je opet korisno jer dovodi do pritiska javnosti na vladu općenito, kao i na resorno ministarstvo, odnosno na Ministarstvo financija. La Plataforma Impacto de Género Ya za napredak svoje kampanje, koja se zauzimala za ravnopravne proračune na državnoj razini u Španjolskoj, osim medijima koristi se i nizom drugih sredstava, uključujući e-peticije, blog i druge vrste kampanja

na internetu te pisma „akcije“ upućena strateškim članovima i članicama vlade i državne mašinerije. Platforma je organizirala i niz sastanaka s ključnim članovima i članicama španjolskoga parlamenta. Nakon zakasnele objave Procjene utjecaja na spolove, La Plataforma Impacto del Género Ya održala je sastanak otvoren za javnost potkraj listopada 2008. godine, na kojemu se raspravljalo o statusu PUS-a i napretku postignutom u kampanji za rodno ravnopravan proračun.

La Plataforma želi dati glas izvornim ženskim skupinama, a takve skupine čine i dio članstva te su bile dobro zastupljene na sastanku u listopadu. Tekući će se posao usredotočiti na lobiranje u vladi za produbljivanje analize što se koristi za izradu Procjene utjecaja na spolove i za jače političke rasprave o pitanjima koja su ženama prioritet.

Ujedinjeno Kraljevstvo – Ženska proračunska grupa

Ženska proračunska grupa (WBG – Women's Budget Group) iz Ujedinjenoga Kraljevstva jedna je od najpoznatijih i najviše spominjanih organizacija civilnog društva koja radi na uvođenju rodno osjetljiva proračuna. Osnovana 1989. godine, WBG okuplja feministički usmjerene ekonomistice, znanstvenice, stručnjakinje za izradu politika, sindikalistice i aktivistice koje zajednički ulažu trud radi ostvarivanja vizije društva u kojem vlada ravnopravnost spolova i u kojem financijska neovisnost daje ženama veću samostalnost na poslu, u kući i u civilnom društvu.

Rad WBG-a oslanja se na temeljno pitanje: „Kamo odlaze sredstva i kakav je njihov utjecaj na ravnopravnost spolova?“ Aktivnosti ove organizacije podijeljene su na tri široke kategorije:

- ♦ očitovanje o godišnjem državnom proračunu i prethodnim proračunskim izvješćima;
- ♦ poticanje vlade, posebno Državne riznice (Ministarstvo financija Ujedinjenoga Kraljevstva), da u svoj rad uvede rodno osjetljiv proračun;
- ♦ rad sa ženama koje žive u siromaštvu kako bi se potaknuo njihov angažman u procesu donošenja odluka

te crpla iskustva iz prve ruke koja mogu utjecati na oblikovanje politika.

Očitovanje o državnom proračunu postalo je okosnicom rada ove organizacije. Obaviještena i ojačana radom svojih članica te istraživanjima žena iz akademskih krugova i njihovim iskustvima u ulozi zagovornica javne politike, ta su očitovanja obično stroga i snažno zastupaju potrebe žena, iskorištavajući istodobno trenutačne političke prilike. Analiza je vrijedan instrument mnogima, kako unutar tako i izvan vlade.

Sam dan donošenja proračuna – tradicionalno jedini dan u godini kad je velik dio stanovništva Ujedinjenoga Kraljevstva usredotočen na makroekonomsku politiku – postao je važna prilika da se naglasak stavi na ravnopravnost spolova kao pitanje gospodarske politike.

WBG radi i na promicanju rodne analize unutar same vlade. Napredak na tom području uključuje vladin odlučan korak prema procesu donošenja politika na temelju konzultacija i pokazatelja rezultata. Otkako je na čelo Ministarstva financija imenovana žena, Ministarstvo organizira redovite sastanke s ministrima/cama i državnim dužnosnicima na kojima se predstavlja i raspravlja o rodnoj analizi proračuna i izvješćima WBG-a o stanju prije donošenja proračuna.

Općenito, rad WBG-a može se okarakterizirati kao postupno osvješćivanje i postupna izgradnja sposobnosti, kako unutar vlade tako i izvan nje. Izgradnja partnerstava i promjena gledišta državnih službenika i službenica te ostalih osoba na položaju možda se neće odmah odraziti na proračun, ali može olakšati kasnije promjene. Tako je bilo u slučaju kada je WBG uvjerio Ministarstvo financija da provede rodnu analizu rashoda.

Projekt (PUS). Voditeljica programa WBG-a bila je na privremenom premještanju u Državnoj riznici kao voditeljica projekta, a članice WBG-a pružale su tehničku podršku.

U sklopu projekta PUS provedena je rodna analiza rasho-

da u Ministarstvu rada i mirovina te u Ministarstvu trgovine i industrije, s time da je naglasak stavljen na programe New Deala i usluge za mala poduzeća. Projekt je bio važno sredstvo za podizanje svijesti i izgradnju sposobnosti unutar vlade u odnosu na važnost rodne analize rashoda. Njegovi su nalazi bili temelj za izradu Pregleda rashoda za 2004. godinu.

Trenutačan rad WBG-a usredotočen je na dužnost javnog sektora da promiče ravnopravnost spolova, pa se tako ta organizacija koristi mjerodavnim zakonodavstvom kako bi potaknula snažnije korištenje rodne analize proračuna.

Europska mreža za rodno osjetljiv proračun (EGBN)

Europska mreža za rodno osjetljiv proračun osnovana je u veljači 2006. godine na seminaru u Beču koji je organizirala skupina civilnog društva što radi na uvođenju rodno osjetljiva proračuna u Austriji pod nazivom Watchgroup: Gender and Public Finance. Cilj seminara bio je okupiti aktiviste i aktivistice te akademike i akademkinje koji su uključeni u nevladine inicijative kako bi se snažnije umrežili i razmijenili iskustva te kako bi iskoristili austrijsko predsjedanje Europskom unijom i lobirali za integraciju rodno osjetljiva proračuna u Europsku uniju.

Sudionici i sudionice prikazali su rezultate svoga rada na uvođenju rodno osjetljiva proračuna, naglasivši određene metode, nalaze i pouke. Nakon razgovora o iskustvima u zemlji, rasprava se usredotočila na strategije za integriranje rodno osjetljiva proračuna u glavne tokove javnih financija diljem Europe, s naglaskom na rodno osjetljiv proračun kao instrument za veću demokratizaciju i sudjelovanje te na uvođenje rodno osjetljiva proračuna kao sastavnog dijela proračunskih politika.

Važan rezultat ovog osnivačkog skupa bili su izrada manifesta i upućivanje poziva europskim šefovima država i vlada (te Europskoj komisiji), što je iskorišteno kao sredstvo za lobiranje među dužnosnicima i dužnosnicama koji su prisustvovali konferenciji koja se održavala u isto vrijeme kad i seminar.

EGBN želi podsjetiti europske vlade na njihovo opredjeljenje da se ukinu rodne nejednakosti i da se promiče ravnopravnost spolova te usmjeriti njihovu pozornost na mogućnost bržeg postizanja tih ciljeva primjenom rodno osjetljiva pristupa na izradu proračuna. Zahvaljujući svojim članovima i članicama, EGBN je značajno stručno i iskustveno tijelo na tom području. Upoznat, dakle, s pretpostavkama za jasno i učinkovito provođenje rodno osjetljiva proračuna, EGBN daje argumente za proširen dijalog između javnih ustanova i civilnog društva.

U posebnom pozivu Europskoj komisiji, EGBN pledira da se uvođenje rodno osjetljiva proračuna postavi kao prioritet u radu Instituta za ravnopravnost spolova i u provedbi Putokaza za ravnopravnost spolova. Želi da Komisija pokrene, financira i koordinira studije, razvoj alata i mehanizama za širenje dobre prakse. Države članice pozvane su da ugrade rodno osjetljiva pitanja u sve procese, uključujući Lisabonski ugovor i Integrirane smjernice, te da primjenjuju otvorenu metodu koordinacije u svrhu promicanja rodno osjetljiva proračuna. Na državnoj razini, EGBN potiče vlade da objave podatke o tome kako se rod odražava na proračun i da standardiziraju instrumente za upravljanje rodno osjetljivim proračunom.

EGBN je tijekom postupka javnih konzultacija predao podnesak nedavnoj reviziji proračuna Europske unije, u kojemu je dalje razradio i prilagodio zahtjeve što ih je stavio u svoj manifest.

Središnji dio njegova programa lobiranja čini poziv Komisiji i nacionalnim vladama da podrže civilno društvo u njegovim naporima na uvođenju rodno osjetljiva proračuna. EGBN vjeruje da je doprinos civilnog društva od ključne važnosti te da treba promicati glas i ulogu žena, a da vlada za to mora osigurati sredstva.

Prilozi

Pojmovnik⁴

Korisnička ocjena (beneficiary assessment)

Prikupljanje i analiza stavova o tome u kojoj mjeri usluge i programi zadovoljavaju potrebe i prioritete ciljnih skupina. Podaci se mogu prikupljati na različite načine, primjerice istraživanjem javnog mnijenja, istraživanjem stavova ili polustrukturiranim intervjuima.

Proračun (budget)

Plan načina prikupljanja i trošenja novca u određenom razdoblju ili za određenu namjenu.

Proračunski proces (budgeting process)

Odnosi se na faze ukupnih proračunskih planova. U načelu, te faze obuhvaćaju:

- ♦ 1. faza: oblikovanje proračuna
- ♦ 2. faza: prihvatanje proračuna
- ♦ 3. faza: izvršenje proračuna
- ♦ 4. faza: procjena proračuna (nadzor).

Planiranje sred- stava (budgeting)

Planiranje prihoda i rashoda unutar određenog razdoblja te postavljanje prioriteta.

66

Civilno društvo (civil society)

Dobrovoljne nevladine/neprofitne organizacije građana kao što su sindikati, ženske organizacije, organizacije koje se bave zaštitom okoliša, crkve, sportski klubovi, udruge bolesnika, interesne skupine, pokreti mladih, organizacije za razvojnu suradnju, aktivističke skupine, organizacije za zaštitu potrošača itd. Takve se skupine mogu označiti i zajedničkim imenom društveni kapital.

4 Preuzeto iz Van Beveren, Thera van Osch i Sheila Quinn, 2004., *Budgeting for local gender budget initiatives*. Vrouwen Alliantie, Utrecht uz ljubazan pristanak autorica.

Vladine politike koje se koriste porezima za postizanje određenih političkih ciljeva kao što su preraspodjela dohotka, gospodarski rast, ravnopravnost ili održiv razvoj.

*Fiskalne politike
(fiscal policies)*

Odnosi se na društvene razlike između muškaraca i žena. Rod označuje društvene, kulturalne, političke i ekonomske odnose između žena i muškaraca. Rodni se odnosi razlikuju od mjesta do mjesta i mijenjaju se tijekom vremena kao reakcija na promijenjene okolnosti. S druge strane, spol označuje biološku razliku između žena i muškaraca, koja je konstantna.

Rod (gender)

Procjena mjere u kojoj je ravnopravnost spolova djelotvorno uvedena u politike, programe, organizacijski ustroj i postupke (uključujući i postupke donošenja odluka) te u dogovarajuće proračune.

*Revizija
ravnopravnosti
spolova (gender
audit)*

Analiza utjecaja (vladinih) rashoda i prihoda na socijalni položaj i prilike muškaraca, žena, dječaka i djevojčica te na društvene odnose među njima. Rodna analiza proračuna pomaže pri odlučivanju o načinu na koji treba prilagoditi neke politike kako bi se postigao maksimalan učinak te o tome kako treba preraspodijeliti sredstva s ciljem postizanja ljudskog razvoja i ravnopravnosti spolova.

*Rodna analiza
proračuna
(gender budget
analysis)*

Uzimanje u obzir rodni pitanja pri izradi financijskih planova i u sklopu proračunskog procesa, imajući na umu potrebe i prioritete (različitih skupina) žena i muškaraca te različitih uloga koje oni imaju kod kuće, na radnome mjestu i u društvu. Prema Vijeću Europe, uvođenje rodno osjetljiva proračuna znači „uvođenje rodno osvijestene politike u proračunski proces. To podrazumijeva rodnu procjenu proračuna, koja razmatra sve razine proračunskog procesa iz rodne perspektive, i preraspodjelu prihoda i rashoda na način koji promiče ravnopravnost spolova.“

*Uvođenje rodno
osjetljiva
proračuna (gender
budgeting)*

Inicijative usmjerene na istraživanje i analizu proračuna kako bi se dobio pregled njegova utjecaja na različite skupine žena i muškaraca te izradile strategije za poticanje ravnopravnosti spolova.

*Inicijative vezane
za rodno osjetljiv
proračun (gender
budget initiatives)*

Vođenje rodne statistike (gender disaggregation of statistical data)

Specifikacija podataka za žene/djevojčice u usporedbi s muškarcima/dječacima. Specificiranje (ili razvrstavanje) socioekonomske statistike da bi se iskazale razlike i sličnosti između (različitih skupina) žena/djevojčica i muškaraca/dječaka. Ti su podaci od temeljne važnosti za donošenje rodno osjetljiva proračuna – u suprotnome ne bi bilo moguće procijeniti utjecaj proračuna na odnose između spolova.

Ravnopravnost spolova (gender equality)

Stanje u kojem žene i muškarci ostvaruju jednaka prava i imaju jednake prilike, tako da ponašanja, težnje, želje i potrebe kako žena tako i muškaraca budu vrednovani i favorizirani na jednak način. Za Vijeće Europe ravnopravnost spolova znači „jednaku vidljivost, osnaživanje, odgovornost i sudjelovanje obaju spolova u svim područjima javnog i privatnog života. Pojam suprotstavljen pojmu ravnopravnosti spolova jest neravnopravnost spolova, a ne razlika između spolova“.

Uvođenje rodno osviještene politike (gender mainstreaming)

Postupak procjene posljedica koje za žene i muškarce ima svako plansko djelovanje, uključujući zakonodavstvo, politike ili programe, u svim područjima i na svim razinama. Provođenje rodno osviještene politike strategija je kojom pitanja i iskustva žena, kao i muškaraca, postaju sastavni dio izrade, provođenja, praćenja i vrednovanja politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. To se provodi tako da žene i muškarci mogu imati jednake koristi i da se ne ponavlja nejednakost. Krajnji cilj provođenja rodno osviještene politike jest postizanje ravnopravnosti spolova (definicija Gospodarskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda – ECOSOC-a, srpanj 1997.). Za Vijeće Europe uvođenje rodno osviještene politike znači „(re)organizaciju, poboljšanje, razvoj i vrednovanje političkih procesa, s ciljem ugrađivanja motrišta ravnopravnosti spolova u sve politike na svim razinama i u svim fazama, od osoba koje se obično bave donošenjem politika“.

Rodna perspektiva (gender perspective)

Vizija koja omogućuje razumijevanje i analizu obilježja koja na određen način definiraju žene i muškarce, uključujući njihove sličnosti i razlike. Prema Međunarodnoj organizaciji rada, rodna je perspektiva „instrument za pristup stvarnom stanju propitivanjem odnosa snaga koje

postoje između muškaraca i žena te društvenih odnosa uopće. Riječ je o konceptualnom okviru, metodologiji tumačenja i instrumentu za kritičku analizu koji usmjerava odluke, širi i mijenja stavove te nam omogućuje da obnovimo pojmove, pažljivo ispitamo stavove i utvrdimo druge pristranosti i uvjetovanja, kako bismo ih, nakon toga, preispitali i mijenjali putem dijaloga“ (Cinterfor, 1996).

Društveno i kulturološki određeni odnosi između muškaraca i žena.

Financijski planovi vladinih prihoda i rashoda koji se temelje na zakonodavstvu i propisima te koje trebaju odobriti demokratski izabrani predstavnici (primjerice zastupnici i zastupnice u parlamentu). Vladini proračuni vezani su uz neke opće političke ciljeve, primjerice uz gospodarski rast, stabilnost cijena, potpunu zaposlenost, pravednu raspodjelu dohotka, socijalnu sigurnost, obvezatno obrazovanje do određene dobi, pristup zdravstvenoj skrbi, ljudska prava, emancipaciju, održivo korištenje prirodnim izvorima, stanovanje za sve i sl. Politički potpis određene vlade određuje prioritete tijekom njena mandata. Ti se prioritete svake godine iznose u prijedlogu godišnjeg proračuna. Prijedlog godišnjeg proračuna jedan je od najvažnijih dokumenata koje izrađuje vlada. U njemu se određuje način na koji se prihodi prikupljaju i troše.

Zbirna tržišna vrijednost svih krajnjih roba i usluga koje zemlja proizvodi za novac u određenom razdoblju, nakon odbijanja troška robe i usluga koji su korišteni u postupku proizvodnje, a prije amortizacije.

Metoda društvenog istraživanja kojom se istodobno analiziraju rod, etničko podrijetlo, klasa, seksualnost i ostale društvene razlike.

Nevladine organizacije koje posluju bez ostvarivanja dobiti.

Dohodak vlade, koji se uglavnom sastoji od izravnih i neizravnih poreza te društvenih doprinosa.

Odnosi između spolova (gender relations)

Vladini proračuni (government budgets)

Bruto domaći proizvod – BDP (Gross domestic Product – GDP)

Interdisciplinarni rodni pristup (intersectional gender approach) NVO (NGO)

Javni prihodi (Public revenues)

Izvori

Knjige

- ◆ *A Guide to Budget Work for NGOs*, The International Budget Project, Washington, DC
<http://www.internationalbudget.org/>.
- ◆ Budlender, Debbie, Diane Elson, Guy Hewitt, i Tanni Mukhopadhyay, izd., 2002., *Gender budgets make cents: Understanding gender-responsive budgets*, London: Commonwealth Secretariat.
- ◆ Budlender, Debbie, i Guy Hewitt, izd., 2002., *Gender budgets make more cents: Country studies and good practice*, London: Commonwealth Secretariat.
- ◆ Budlender, Debbie, i Rhonda Sharp, uz sudjelovanje Kerri Allen, 1998., *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and analysis*, Commonwealth Secretariat i Australian Agency for International Development.
- ◆ Budlender, Debbie, i Rhonda Sharp, uz sudjelovanje Kerri Allen, 1998., *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice*, Commonwealth Secretariat.
- ◆ Isabella Bakker, 2002., *Fiscal policy, accountability and voice: the example of gender responsive budget initiatives*, UNDP Human Development Report

Internetski portali

BRIDGE podupire zagovaranje i trud onih koji oblikuju politike i praktičara u svrhu premošćivanja jaza između teorije, politike i prakse pružanjem dostupnih i raznovrsnih informacija. Organizacija BRIDGE osnovana je 1992. godine kao specijalizirana služba za istraživanja i informacije vezane za ravnopravnost spolova i razvoj pri Institutu za razvojne studije (IDS) u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Sklopovi materijala koje proizvodi BRIDGE (*Cutting Edge Packs*) pružaju pristupačne preglede najnovijih spoznaja vezanih za teme ravnopravnosti spolova i sažetke najkorisnijih izvora. Svaki sklop sadrži Pregledno izvješće i Skup pratećih izvora

http://www.bridge.ids.ac.uk/reports_gend_CEP.html#Budgets

Portal **Gender Responsive Budgeting (Uvođenje rodno osjetljiva proračuna)** napravljen je u suradnji Razvojnog fonda Ujedinjenih naroda za žene (UNIFEM), Tajništva Commonwealtha i kanadskoga Međunarodnog razvojno istraživačkoga centra (IDRC), a pokrenut 2001. godine. Ovaj portal ima za cilj podržati napore vlada, ženskih organizacija, zastupnika i zastupnica u parlamentima te akademika i akademkinja kako bi se osiguralo da planiranje i donošenje proračuna odražava ciljeve ravnopravnosti spolova. Portal praktičarima nudi raznovrsne izvore, procjene i materijale za usavršavanje o pitanju rodno osjetljiva proračuna. Konačan je cilj promicati međuregionalnu razmjenu informacija o iskustvima unutar zemlje i omogućiti umrežavanje i suradnju među zemljama, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama.

<http://www.gender-budgets.org/>

Međunarodno partnerstvo za proračun (International Budget Partnership (IBP)) osnovano je pri Centru za proračunske i političke prioritete kao instrument za suradnju s organizacijama civilnog društva u zemljama u razvoju radi provođenja analize, praćenja i utjecanja na vladine proračunske procese, institucije i ishode. Ovaj je portal prava riznica izvješća, izvora i mreža s korisnim informacijama o naporima koji se ulažu diljem svijeta sa svrhom promicanja transparentnijeg proračunskog sustava usmjerenoga na ljude.

<http://www.internationalbudget.org/>

Literatura

- ◆ Buddlender, Debbie, and Rhonda Sharp, with Kerri Allen. 1998. *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice*. London and Canberra: Commonwealth Secretariat and AusAid.
- ◆ Elson, Diane (2002): *Gender-responsive budget initiatives: Some key dimensions and practical example*. In: Gender budgeting initiatives. strategies, concepts and experiences. Papers from a high-level international conference, “Strengthening economic and financial governance through gender responsive budgeting”, 16-18 October 2001, Brussels.
- ◆ Feiler, Klaus (2008). *A future-oriented steering mechanism: Gender budgeting in Berlin*. Powerpoint presentation given at the 52nd Session of the United Nations Commission on the Status of Women Meeting on “Financing for gender equality and the empowerment of women” 25 February-7 March 2008. New York.
- ◆ Gender mainstreaming. *Conceptual framework, methodology and presentation of good practices*. Final report of activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS). Directorate General of Human Rights, Council of Europe, 1998.
- ◆ Gubitzer, Luise, Klatzer, Elisabeth and Michaela Neumayer (2008), *Gender budgeting – Anleitung und Beispiele zur Umsetzung in öffentlichen Institutionen*, Vienna [*Gender budgeting handbook for public officials*].
- ◆ Holvoet, Nathalie (2006) *Gender budgeting: Its usefulness in programme-based approaches to aid*. EC Gender Helpdesk.
- ◆ Junta de Andalucía. Consejería de Economía y Hacienda. Elaboración: Comisión de Impacto de Género en los Presupuestos (2007): *Gender impact evaluation report from the draft budget for the Autonomous Region of Andalusia for 2008*.
- ◆ Klatzer, Elisabeth. Watch Group. Gender and Public Finance (2008): *The integration of Gender Budgeting in Performance-Based Budgeting*. Paper presented at the conference “Presupuestación Pública Responsable con la Igualdad de Género” (Public budgeting

- responsible to gender equality), 9-10 June 2008, Bilbao.
- ◆ Klatzer, Elisabeth and Michaela Neumayr (eds.) Watch Group. Gender and public finance (2006): Gender budgeting in Europe. Conference documentation from meeting of European Gender Budgeting Initiatives, 5-7 February 2006.
 - ◆ Madoerin, Mascha (2007): *Gender-responsive budgeting initiatives in Switzerland: Work in progress*. Editor: Federal Office for Gender Equality, Switzerland. Translation: Thor Erik Maeder, Laos.
 - ◆ Me, Angela (2008), *What are the new challenges for Gender Statistics?* In Gender Gap and Economic Policies: Challenges and good practices, ed. Ewa Ruminska-Zimny, Geneva and New York, 2009 (forthcoming).
 - ◆ Outla, Veronika et al. (2007), *Gender budgeting in practice*. Report from a Transnational GenderAlp Project involving Austria, Bulgaria, Czech Republic, Hungary and Italy.
 - ◆ *Report on gender budgeting*. Final report of the Group of Specialists on Gender Budgeting (EG-S-GB). Directorate General of Human Rights, Strasbourg, 2005.
 - ◆ Sharp, Rhonda (2003): *Budgeting for equity. Gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting*. New York: United Nations Development Fund for Women.
 - ◆ Swedish Government Official Reports, (2007:15). *Gender mainstreaming manual*. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee (JämStöd).
 - ◆ Swedish Government Official Reports, (2007:15). *Gender Equality in Public Services. Some useful advice on gender mainstreaming*. A book of ideas for managers and strategies from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee (JämStöd).
 - ◆ Swedish Government Offices (2006). *Moving ahead: Gender budgeting in Sweden*

- ♦ Van Beveren, Jacintha, Thera van Osch and Sheila Quinn, 2004, *Budgeting for all: Manual for local gender budget initiatives*, Vrouwen Alliantie, Utrecht.
- ♦ Von Felton, Mirjam (2008) in *Gender-responsive budget analysis in the Canton of Basel-Stadt*, Switzerland. Editors: Office for Gender Equality of the Canton of Basel-Stadt, Statistical Office of the Canton of Basel-Stadt, Women's Council of the Canton of Basel-Stadt.
- ♦ Weinmann, Ute (2007), *Implementation of gender budgeting in the Federal State of Berlin*. Paper given at the 2nd Andalusian Conference on Economy and Budgeting with a Gender Perspective. 12 and 13 December 2007, Malaga.

Ovaj priručnik je namijenjen onima koji su odgovorni za uvođenje rodno osjetljiva proračuna. Vijeće Europe rodno osjetljiv proračun definira kao "uvođenje rodno osviještene politike u proračunske procese". "Rodno osjetljiv proračun jest onaj u kojemu se rodno osviještena politika primjenjuje na proračunski proces. To znači provođenje rodne procjene proračuna, ugrađivanje rodne perspektive na svim razinama proračunskog procesa te preraspodjelu prihoda i rashoda u cilju promicanja ravnopravnosti spolova."



www.coe.int

Gender Equality Division
Directorate General
of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

ISBN 978-953-7574-10-9



www.ured-ravnopravnost.hr